Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 151 (12241) | 1983 чылдың июль 1, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 кап

ЧОГУУР ХУУСААЗЫНДА, ЭКИ ШЫНАРЛЫГ КЫЛДЫР

Амгы үеде чер ажылдакчыларының кичээнгейинге турар ужурлуг айтырыг мал чемнериниң белеткели болур. Сөөлгү үеде агаар-бойдустуң таарымчалыг болуп турары-биле холбаштыр силос культураларын болгаш тарымал сигеннерниң өзүмү экижээн. Ынчангаш мал чеми белеткээр техникаларны комплектилеп, турум бригадаларны болгаш звеноларны тургузары, сигеннерни чогуур өй-шаанда кезип белеткээри, партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарындан негеттинип турар.

Сигенни, сенажты, силосту, бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерни чогуур хуусааларында эки шынарлыг кылдыр хөйнү белеткеп алыры кол сорулга. Мал чеми культураларының ажаалдазынче амгы үеде кол кичээнгейни угландырар херек. Кукурузаның чайгы ажаалдазын узамдыктырбас ужурлуг. Одуруглар аразының ажылын ийиден эвээш эвес катап чорудар. Мал чеминге херек бүгү культураларның чайгы ажаалдазын шынарлыг чорудары чугула. Картофель плантацияларынче доктаамал сугтыш салыр болгаш ооң баштайгы өзүмнеринден эгелей илиртээр база агротехниктиг чурумнарын сагыыр.

Мал чеми культураларга өзүм үезиниң суггарылгазын ажыглаар. Амгы үеде мал чеми культураларының, картофельдиң болгаш ногааның шөлдеринге суглар четчир. Ону чүгле чөп ажыглаары чугула. Кукуруза, люцерна шөлдеринде бок үнүштер-биле демиселди чорудуп, аңаа гербицидтерни, хоран химикаттарны чөп ажыглаар херек. Олар «Тывасельхозхимия» каттыжышкынының складтарында четчир-биле бар.

Суггаттыг хөй чылдыг сигеннерниң, ылангыя люцернаның ажаалдазын эрткен чылда ышкаш узамдыктырган ажыы чок. Ол культураны бистиң байдалдарывыска суггаттыг черден 3 катап кезип ап болур. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Успенка салбыры эрткен чылын дөрт катап кезип ап, бир гектардан-на 50 центнер люцерна сигенин ажаап алган.

Мал чеминиң белеткелиниң шынарынче кол кичээнгейни угландырып, ооң шынарын экижидери чугула. Республиканың бүгү совхозтарынга мал чеминиң шынарын хынаар лабораториялыг турар болгаш ол ажылче ветбаклабораторияларны база хаара тудары чугула. Белеткээн мал чемнериниң шынарын хүн бүрү хынаар. Ол ажылды совхозтарның директорларының мал чеми бүдүрер талазы-биле оралакчылары дорт харыылаар. Белеткээн мал чеминиң шынарын ооң анализин районнарның специалистери харыылаар, экижидер ужурлуг. Бо чылын мал чеминиң белеткээриниң технологиязын сагыырынче кичээнгейни углаар херек. Силос салырда мочевина болгаш өске чүүлдерни немеп тургаш кылыр. Ону специалистер контрольга алган турары билдингир.

Витаминниг сиген далганың белеткээринче дыка хөй совхозтар кирип болурунуң аргалары бар. АВМ-ниң ажылын ийи ээлчегге тургузар херек. Борбаанныларны база белеткеп эгелээр. Ол ажылдарны кылып эгелээрде быжыг машинист операторларны чогуур өй-шаанда белеткээри чугула. Ээлчег бүрүзүнге план, норманы бээр болгаш ооң күүселдезин хынаар херек. АВМ-нерниң үзүктел чок ажылдаарын хандырары-биле турум звеноларны организастап, аңаа херегләэр чүүлдерни белеткээр. АВМ-ге херек материалдарны үзүктел чок сөөртүр-биле МТЗ-80-82 маркалыг тергелерлиг тракторларны доктаамал быжыглаар.

Мал чеминиң курлавырларынга оруктар, бугалар, хемнер унаарын, хараган, арга-арыг иштинден, чурттакчылыг суурлар долгандыр үнген сигеннерни бар аргаларны ажыглап тургаш кезип алыр херек. «Улуг-Хая» совхоз хемнер унарында КИ-50 маркалыг суггарылга херекселдерин тургузуп ап, ында черлерни суггарып тургаш, 40—43 центнер шынаа сигенин кезип ап турар. Ол ажылда тускай 3—4 кижи составтыг звенону тургускан. Ооң составында механизаторлар кирип, КИ-50 деп суг сордурар станцияже сугну сордуруп, тракторларны башкарып турар.

Амгы үеде силос болгаш сенаж салыр траншейлерниң тудугларынче кичээнгейни салыры ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш специалистерниң кол сорулгазы болур. Ынчангаш совхоз бүрүзү мал чеминиң шынарынче кичээнгейни салып, оларның үрелип бексыраарын болдурбазы-биле ол тудугларны тудары чугула.

Республиканың хоорайларында, суурларында бүдүрүлге, албан организациялары мал чеми белеткээринге улуг дузаны чыл санында көргүзүп келген болгаш дузалаар-даа апаар. Хоорай, суурларның чурттакчылары эрткен чылын боттарынга берген планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, чамдыктары дыка ажыр күүсеткилээн.

Мал чеминиң планын күүседир дээш шак, минута бүрүзүн чөп ажыглап, белик харысалгалыг болап, сиген шөлдерин чөп ажыглаары партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары кичээнгей салыр ужурлуг. Ол чорук совхозтарның специалистериниң, механизаторларның болгаш кижи бүрүзүнүң харысалгазындан хамааржыр. Мал чеми хөй, ооң шынары эки болганындан мал ажылы чаан сайзыраар болгаш чуртка аъш-чем программазын боттандырарынга база республиканың 1983 чылда алган социалистиг хүлээлгезин күүседиринге улуг идиг болур.

Г. ЛАРИОНОВ,
Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

Сарыг-Септе районнуң харылзаа белдириниң ажылдакчылары СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдары, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтуң чугаазы-биле таныжып, ону изин-биле чүүлдүгзүнүп, деткээннер.

Ында мурнакчыларның бирээзи, ийиги разрядтың телефонизи Валентина Петровна Айвазян үени мурнап, планныг онаалдазын ай санында ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: В. П. Айвазян. В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ СЕМЕСТР

Республиканың студентилериниң тудугжу отрядтары улус ажыл-агыйынга улуг дузаны чедирип, комсомолчу путёвка-биле чурттуң төп областарынче чыл санында чорууру чаңчыл апарган. Бо чылын Волгоград облазынга Тывадан 800 ажыг оолдар, кыстар барып ажылдаарлар.

Эрткен пятница хүнүнде районнарның болгаш Кызыл хоорайның школаларында үстүкү класстарның өөреникчилери, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилери болгаш сургуулдары-биле кады Волгоград облазының «Калининск» совхозунга ажылдаары-биле 129 кижи составтыг холушкак отряд чорупкан. Олар аңаа ногаа шөлдеринге, малга чем баазазын белеткээринге ажылдаарлар.

Ол-ла областың «Суровикино» совхозунче ажылдаары-биле студентилериниң тудуг отряды чартык ай бурунгаар четкеш, кылыр ужурлуг планныг ажылдарны чедиишкинниг күүседип кирипкеннер.

Ам бо хүннерде ол областа Тывадан 400 ажыг оолдар, кыстар үшкү күш-ажылчы семестрин эрттирип турарлар.

Отрядтарның агитбригадалары хостуг шактарында көдээниң ишчилеринге концерттерни бараалгадып, янзы-бүрү темага лекция, беседаларны номчуурлар.

В. КАРА-САЛ.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮП, ДЕТКИП ТУР БИС

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының сески сессиязының материалдары-биле таныжар, ону өөренир ажыл Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң бүгү күш-ажылчы коллективтеринде, албан черлеринде, организацияларда болгаш малчыннарында массалыы-биле чорупт турар.

Бо чугула документини ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырып, тайылбырлаарынга башкыларны, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, агитаторларны, политинформаторларны тус-тус участоктарга быжыглаан.

«Партияның идеологтуг, масса-политиктиг ажылының чугула айтырыглары» деп илеткелди болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтуң чугаазын улуг сонуургал-биле таныжып, чүүлдүгзүнүп, деткип тур бис.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповту ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазынга бир эп-сеткил-биле соңгааны бистиң ниитилелдиң болгаш күрүнениң дээди эрге-чагыргазынга бүрүн дүгжүп, партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг күүседиринге коммунистиг тургузуушкунуң хереэнге идиг болур дээрзи билдингир. Ол ышкаш Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының дугайында, «Күш-ажылчы коллективтер болгаш бүдүрүлгелерни, албан черлерин, организацияларны эргелеп башкарарынга оларның ролюн бедидер дугайында» ССРЭ Хоойлузун совхозтуң ажыл-ишчилери бедик көдүрлүүшкүн-биле таныжып турар.

Бүгү делегейге мөңге тайбыңны магадылаар, совет кижилерниң чаагай амыдыралын улам экижидер дээш чорудуп турары СЭКП ТК-ның иштики, даштыкы политиказын чүүлдүгзүнүп деткивишаан, бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш улам соруктуг ажылдап турарлар.

О. КАРА-САЛ.

ТАЙБЫҢНЫ КАМГАЛААР

Москваның төрү пөс аргыыр «Пролетаржы күш-ажыл» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи июнь чээрби тоста АКШ-тың империализминиң болгаш НАТО-нуң калбартып турары боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукка, милитарисчи, дайынзырак үүлгедиишкиннерге шиитпирлиг удурланып турарын илереткен. Аңаа дайынга удур митинг болган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну слесарь П. Д. Новиков, аныяк ажылчын кыс М. А. Логунова, Кызыл Крест Ниитилелиниң Москва хоорккомунуң даргазы, Тайбың камгалалының Москва комитединиң кежигүнү Л. И. Молчанова олар сөс алгаш, Вашингтоннуң администрациязының агрессчи чүткүлдери кижи төрелгетенге ядролуг айыыл-халапты таварыштырары-биле кыжанып турарын онзалап айтып турганнар. Ындыг авантюристиг угланыышкынга удур Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг демократтыг каттыштырылгазының күрүнелериниң боттуг, тайбынче чүткүлдүг даштыкы политиктиг шугуму чорудуп турарын аңаа демдеглеп турган. Ындыг политика тайбыңны камгалаарынче, дайынның кыжаныышкынын узуткаарынче угланган. Ооң чайыннанчак бадыткалы социалистиг чурттарның партийжи болгаш күрүне удуртукчу ажылдакчыларының июнь 28-те Москвага болган ужуражылгазы болгаш аңаа кады хүлээп алдынган медеглел боор турар.

Митингиниң киржикчилери ынак Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш улам-на шалыпчы ёзу-биле ажылдаары тайбың хереэнге боттарының салыышкыны деп көрүп турарын медеглээн.

Украинаның ажылчы чоннары СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип турарын илереткеннер. Аңаа июнь 22-29 хүннеринде тайбың камгалалы дээш массалыг хөделиишкинниң неделязы боор эрткен. Киевтиң болгаш Ворошиловоградтың машина тудукчулары, Донбасстың дагжылары болгаш Днепр чоогунуң металлургтары-даа, Одессаның докерлери болгаш Львовщинаның химикжилери-даа, Полтавщинаның болгаш Крымның тараажылары, республиканың өске-даа хоорайларының база суурларының ажыл-ишчилери «Дайынны болдурбас!» — деп, эң-не шиитпирлиг-биле медеглеп турганнар. Украинаның тайбың таалакчыларының АКШ-тың президентизинге болгаш НАТО-нуң штаб-квартиразынче чоруткан сагындырыг-чагааларынга боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырып, шыныг угаан-бодалдың үнүнге чагыртырынче, Совет Эвилелиниң саналдап турарын ёзугаар боо-чепсекти дүжүрериниң дугайында ёзулуг чугаалажыышкыннарны эгелээринче кыйгырып, негээннер.

(СЭТА).

АКАДЕМИЯНЫҢ ДООЗУКЧУЛАРЫ

СЭКП Төп Комитединиң чанында Ниитилел эртемнериниң академиязы болуунуң доозукчуларының чаа болгуун доостуруп үндүрген. Партияның ол дээди өөредилге черинин профессорларының, башкыларының, дыңнакчыларының болгаш аспирантыларының ол болуушкунга холбаштырган байырлыг хуралы июнь 29-та Москвага болган.

СЭКП ТК-ның секретары Н. И. Рыжков чыылганнарга чүве чугаалаан.

Ол, партия Төп Комитединиң өмүнээзинден академияны дооскаңнарга, ооң бүгү коллективинге ол уттундурбас хүн-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирип, эки чүүлдерни күзээнин илереткен.

Бистиң партиявыс, бүгү совет улус СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле күженишкинниг ажылдап турар деп, оратор чугаалаан. Бистер он бирги беш чылдың дооступ турар баштайгы чартыында социалистиг экономиканың бедиирин чедип алган бис, чурттуң камгаланыр аргазы улам-на быжыккан, совет кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн.

Эш Ю. В. Андроповтуң СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга чугаазында бышкан социализмниң үе-чадазында ниитилелди хөгжүдериниң удуртур талазы-биле партияның ажылын улам-на сайзыраңгайжыдарының тодаргай программазын айыткан болгаш ол программныг ужур-дузалыг боот, коммунистиг тургузуушкунуң теориязынга улуг салыышкын болган.

Бөгүн бистиң партиявыс болгаш улузувус кажангызындан-даа артык улуг хемчээлдиг сорулгаларны шиитпирлеп, эң-не улуг социал-экономиктиг комплекстиг программаларны, ооң-биле чергелештир аъш-чем программазын амыдыралга боттандырып, канчаар-даа аажок делгем девискээрлерниң овур-хевирин чаартып турар. Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууп улгаттырарының, социализмниң артыкшылдыг чоруун эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннери-биле сырый холбаштырарының аргазы-биле экономиктиг хөгжүлде бо талазы-биле чедиишкинни чедип ап болурун партия айтып турар.

Социалистиг чурттар — Болгарияның, Венгрияның, Моолдуң, Польшаның, Чехословакияның болгаш ГДР-ниң дыка хөй дыңнакчылары болгаш аспирантылары ол академияның доозукчуларының санынга база кирип турар. Кады өөредилге, санал-оналдарның солчуушкуннары, акы-дуңма партияларның чыып алганы дуржулгаларын бот-боттарының аразынга солчуп, улам байыдары — ол бүгү дээрге, пролетаржы интернационализмниң ёзулуг школазы, социалистиг күрүнелерниң улам быжыгып турар найыралының болгаш кады ажылдажылгазының боттуг илерээшкини-дир.

Академияның доозукчулары ленинчи партияның, Совет Төрээн чурттуң өндүр улуг идеалдарының, тайбыңның болгаш коммунизмниң хереэниң тиилелгезиниң эрге-ажыктары дээш чогаадыкчы ёзу-биле, үре-түңнелдиг ажылдаар дээрзинге партия Төп Комитеди бүзүрелин илередип турар деп, СЭКП ТК-ның секретары чугаалаан.

(СЭТА).

Төрээн чуртка — хөй дүкту

ЭРТЕ ДООЗАР ДЭЭШ

«Искра» совхоз ниитизи-би 12 муң ажыг хойну кыр ыр. Суур чанында төп ргылда пунктузунда 24 ктрилиг хачы ажылдап ту. Ооң дерилгези багай с. Эргелекчизи Тамара Мон кыргыкчыларның ажы эки организастаан. Сөөл чаъстыг, бүргег хүннер зында бар муң ийи чүс ыг хой кыргыттынган, 2700 дүктү кыргып алган.

Совхозтуң кыргылда пунк узунда шупту 50 ажыг кижи ажылдап турар. Ында столовая доктаамал ажылдап, кыргыкчыларны изиг чем-биле хандырып турар.

Совхозтуң малчыннарының хөй кезии Чадаана, Аныяк-Хөндергей баштарынче чайлаглап үнгүлээн. Ынчангаш Аныяк-Хөндергейниң Чайлаг-Хемде сүт-бараан фермазының чанында кыргылда пунктузун дерип тургускан. Аңаа он ажыг кодан хойну кыргыыр. Ооң кыргыкчылары — Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының саанчылары. Июньнуң сөөлгү он хонуунуң эгезинден бээр чаңгыс-даа аяс хүн болбаан болгаш кыргылдага шаптыкты таварыштырып турза-даа, совхоз июль эгезинде кыргылданы доозар сорулганы салган.

К. МОНГУШ.

ПЛАННЫ АЖЫР КҮҮСЕДИР

Агаар-бойдустуң байдалы берге турза-даа, «Тиилелге» совхозтуң кыргылда пунктузунга ажыл-иш хайныышкыннг. Эртен эртелен кежээ орайга чедир бо чымыштыг иштиң шимээн-даажы бир янзы аялганы болдуруп турар. 3 хүн совхозтуң 32 кодан хоюнуң 7-зин кыргаан. Пунктуда бүгү-ле дериг-херексел болгаш кыргылдага хамаарышкан көскү агитация чедир кылдынган. Кыргылдага кирер коданнарның графиги кылдынып астынган.

Ниитизи-биле 100 ажыг хол хачылары база 48 электри хачылар ажылдап турар. Кыргыкчылар болгаш ыттаттыг ажылчыннарның аразында 5 хонуктап түңнээр социалистиг чарыштың негелдези кылдынган.

Ниити байдалы, план күүселдезин чугаалап бээрин пункт эргелекчизинден диледим:

—Совхоз бо чылын күрүнеге 57 тонна дүктү дужаар. Кыргыттынган коданнарның байдалы-биле көөрге, планны ажыр күүседириниң долу аргалары бар. Бистиң темпивис моон-даа шапкынчыыр ужурлуг. Хүннүң-не 170 кижи ажылдап турар. Оларның аъш-чем хандырылгазы эки. Пунктуңуң повары Серген Баянова, дузалакчылары Римма Монгуш, Серефима Серен ажылчыннарның хүндүткелин чедип алганнар.

Баштайгы көргүзүглер-биле электри хачызы-биле Наталья, Даваа Монгуштар, Сергей Тойбу-Хаа, хол хачызы-биле Хевек Сат, Екатерина Монгуш, Борбаанай Монгуш болгаш Чечекмаа Монгуш хүн нормазын ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

Ынчангаш тиилелгежилер он бирги беш чылдың үшкү чылының планын күүсеткишаан, Совет Тываның 40 чыл оюн тэлептиг күш-ажылы-биле уткуур дээрзинге бүзүреп болур.

Э. ТЕЖИТ.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИП

Эртенгиниң 10 шак. «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының кыргылда пунктузунда ажыл-иш хайныышкынныг. Ында 22 электри хачы, холбиле 13 кижи хой кыргылдазында ажылдап турар. Ниитизи-биле 17 муң ажыг хойну кыргыыр.

Салбырда хойжу бригаданың бригадири Иван Опакай кыргылда дугайында мынчаар чугаалаар болду:

— Хөй дүгү хозалбааныындан кыргылданы бо чылын орай эгеледивис. Бисте 8331 баш хой бар. Ам 1200-ту кыргып алдывыс. Тодаргайлаарга 20 кодандан 5 коданны кыргаан. Эки, аяс хүннерде 500—600 баш хойну кыргыптар-дыр бис. Ам 2050 килограмм дүктү кыргып алдывыс. Хой кыргылдазынга чыл санында-ла идепкейлиг киржип, боттарының улуг-хуузун киирип чорууп мурнакчылар бисте хөй. Оларга Ираида Салчак, Константин Хомушку, Кара Дилгижек, Зинаида Чимит дээш өскелерни хамаарыштырып болур. Олар хүнде 50—60 хойну кыргып, бир баш хойдан 2—2,5 килограмм дүктү кыргып ап турар. Өөреникчилер Анатолий Чанзан, Айланмаа Күжүгет, Шолбан Самба-Лүндүп, Саяна Салчак олар улуг улустан дудак чок ажылдап, шаңнадып, мактадып турарлар—дээш, чугаазын доосту.

Ол ышкаш совхозтуң Кызыл-Даг салбырында ажыл база багай эвес чорup турар. Ниитизи-биле совхоз дүк планын долдур болгаш ажыр күүседип болурунуң аргалары бар.

С. САЛЧАК.
Бай-Тайга район.

ШАПКЫНЧААН

Эрзин районда «Мөрен» совхозтуң Төре-Хөлде № 1, 2 хойжу бригадаларының каттышкан төп кыргылда пунктузу Хөл-Адаа Хөлчүкте. Ону амгы үениң негелделеринге дүүштүр эки дериг-херекселдер-биле дерип кылган. Ук пунктуда ийи бригада ийи тус каажаалардыг болгаш бирээзинде 24 хачылыг ийи электри агрегат ажылдап турар.

Хойнуң дүгү арыг-силиг болзун дээш хой кыргыыр тускай черни база белеткээн. Кыргылда пунктузунда столовая ажылдап, аъш-чем хандырылгазы эки. Ында поварлар Зоя Комбу-Сүрүң, Белекей Манчыы олар ажылдап, амданныг чемни кылып берип турарлар.

Пунктунуң девискээри арыг-силиг. Тук, лозуңнар, көргүзүг самбыразы астынган. Ында кыргыкчыларның кылган ажылдарын хүн бүрү демдеглеп турар. Ол ажылдарны учётчиктер Мая Бөөжей, Севил Менмер олар эки кылып турар.

Ол ийи бригада каттыштыр 12696 баш хойну кыргыыр планныг. Ам бо хүннерде ол ажыл хайныышкынныг чорup турар. Дүк пресстээр Анатолий Ыңаалайга баштаткан звено хүн нормазын ажыр күүседип турар. Хүнде 2—5 тонна дүктү пресстеп, районнуң белеткел конторазынче чорудуп дужаап турар. Ында ажылчыннар Пар-оол Манчыы, Артура Энге, Александр Сандак олар эки ажылдап турары-биле мактадыглар. Кыргыкчылардан Чечен-оол Оюн, Санаа Балдан, Ырбый Эренлей, Михаил Ыңаалай, Сүге Базыр олар база-ла мурнакчыларның одуруунда.

Мөрен суурнуң № 1, 2, 3, 7 агиткварталарының концерттиг олар улуг сонуургал-биле көргеннер. Ол ышкаш район төвүнден көжер кино график ёзугаар кээп турар.

Хой дүгүн чидириг чок, кыска хуусаада ажаап алыр дээш ажыл улам шапкынчаан.

К. ХАНГАЙ.

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙ — ЧАЙГЫ СУГГАРЫЛГАДА

«Искра» совхозтуң агроном-гидротехниги Бүүреккей Иргиттиң удуртулгазы-биле Виктор Ооржакка удурткан 14 кижи составтыг суггатчылар звенозу часкы суггат ажылын 450 гектарга чоруткаш, ооң улаштыр чайгы өзүм суггарылгазынче кирген.

Чайгы өзүм суггадын организастыы-биле эгелээш, ол ажылдың хемчээлин 180 гектар чедире берген. Оларның ол звенозунуң дөрт харыылаар суггаттыг черлери эндерик. Арыг-Бажының 253 гектар хемчээлдиг инженер-суггарылга системазы, Белдир-Бажында 130 гектар кукуруза шөлү, Чадаана хем унуунда Чайлаг-Алаактың кыдыында Кош-Дыттың чайгаар үнген сиген шөлдери дээш, ажыл-ла хөй.

Сөөлгү ийи черниң шөлүн, олар колдуунда эрги бугалар уннары-биле суггарып турар. А инженерлиг суггарылга системазында 74 гектар чайгаар үнген сиген, 10 гектар картофель, 7 гектар ногаа болгаш 162 гектар чаңгыс чылдыг тарымал сиген бар. Звено кежигүннери гектар бүрүзүнден-не кукурузаның 170 центнер, чайгаар үнген сигенниң 13, картофельдиң 85, ногаа культураларының 106, база чаңгыс чылдыг тарымал сигенниң 11 центнер дүжүдүн ажаап алырын хүлээнген.

А. МОНГУШ.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ФЕРМАЛАРГА — ХӨЙ МАЛ ЧЕМНЕРИН

Мал чемнериниң белеткелин чурттуң ажыл-агыйлары уламчылавышаан. ССРЭ-ниң төп статистика эргелелиниң сан-чурагайлары-биле алырга, июнь 27-ге чедир 28,3 миллион гектар шөлдүң сигенниң баштайгы кезиилдезин чоруткан. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге сиген шөлүнүң кезиилдези 349 муң гектар ажыг болган. Россия Федерациязының, Украинаның, Белоруссияның дыка хөй областарының ажыл-агыйлары техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарынга удур дуржулгазын болгаш бедик мергежилин тургузуп шыдаан. Мал чемнериниң дүжүдүнүң мажаан арттырбазы-биле шөлдү эки кезип, подборщик-измельчительдерни, сиген кургадыр тургузугларны ажыглап турар.

Ниитизи-биле 20 миллион тонна сиген чуртта ажаап алдынган. Ол сан-чурагай эрткен чылдың бо үедеги көргүзүүнден ийи катап хөй. Ындыг-даа болза мал чемнериниң белеткелиниң планы амдызында чүгле 28 хуу болуп турар.

28 миллион тонна сенажты, 3,2 миллион тонна силосту салган, 2,2 миллион тонна сиген далганы болгаш кылымал арга-биле кургаткан ногаан масса мал чемнерин белеткээн.

КУБАНЬНЫҢ КОЛ ТАРААЗЫ

КРАСНОДАР. Кол тараа культуразын — күзүн чашкан кызыл-тастың дүжүдүнүң ажаалдазынче Кубаньның тараажылары кирипкен. «Безостая-I», «Партизанка» болгаш өске-даа сорттарны ажаары-биле тараа ажаалдазының комплекстери ховуже үнүпкен.

Краснодар крайның колхозтары болгаш совхозтарының бүдүн чартык ажыг миллион гектар шөлүн кызыл-тас ээлээн. Күс кааң болганындан бергелер эвээш эвес таварышкан: өзүмнер орайтап үнүп, оларның сывы чавыс болган. Дүжүттүң быжып эгелээни база аңгы-аңгы. Ол бүгүнү барымдаалап, тараажыларның ажылын организастаан.

КОНФЕРЕНЦИЯ АЖЫЛЫН ДООСКАН

РСДРП-ниң II съездизиниң 80 чылынга турааскаатган Москвада бүгү-эвилелдиң эртем-теоретиктиг конференциязы ажылын доосkan.

Сөөлгү хүнде «Партия болгаш амгы үе-чада дугайында», «СЭКП болгаш сайзыраңгай социализмниң хөгжүлдезиниң айтырыглары», «Социалистиг идеологияның принциптери болгаш СЭКП-ниң, акы-дуңма марксисчи-ленинчи партияларның ажыл-чорудулгазында оларның боттаныышкыны» деп темаларны конференцияның секцияларының хуралынга көрген. Партия дугайында ленинчи өөредигниң амыдыралга боттанып турары-биле холбашкан айтырыгларны ханызы-биле көрген.

Марксизм-ленинизмниң буржуаз болгаш ревизионисчи хажыдыкчыларын барымдаалыг ёзу-биле шүгүмчүлээн.

Секцияларның хуралдарынга ниитилел эртемнериниң эртемденнериниң мурнунда турар сорулгаларны СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр делгереңгейи-биле көрген.

(СЭТА).

ЭГЕЛЕКЧИЛЕРДЕН НЕГЕЛДЕ УЛУГ

Партийжи амыдырал

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң соонда бистиң коллектививиске хуралдар хөй удаа болуп келген. Садыгга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле айтырыгны бирги черниң кылдыр санап, улам ажыктыг ажылдаар, күш-ажылдың сагылгы-чурумун болгаш шынарын бедидер дээш коллектив кежигүннери чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап келген.

Күш-ажылдың, бүдүрүлгениң болгаш күүседикчи сагылга-чурумну быжыглаары дээрге түр үениң кампаниязы эвес, үр хуусаалыг, кижи бүрүзүнүң, коллектив бүрүзүнүң кичээнгейиниң төвүнге турар сорулга-дыр. Ону боттандырары күш-ажылчы коллектив бүрүзүнден, ооң аргаларын кайы хире ажыглап шыдаарындан хамааржыр. Ынчангаш бистер коллективке күш-ажылдың сагылга-чурумун, садыглаашкынның дүрүмүн сагыыр, мораль-этиктиг нормаларны хажыдар чоруктарны үндезини-биле чайладыр дээш ажылдап турар бис.

Бо бүгү сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының коммунистери улуг салыышкынны киирип турар. Өзек айтырыг бүрүзүн партия хуралдарынга чугаалажып, партияның болгаш чазактың даалгаларын күүседиринге кандыг курлавырларны ажыглаар ужурлугул дээрзинге коммунистер доктаап турар. Ынчанмас арга чок. Он бирги беш чылдың өзек чылында сорулгавыс улуг: үүрмектеп садар бараан сайгарылгазының планын бо чылдың декабрь 30-де күүсетпишаан, планда ажыр 100 муң рубльдиң бараанын чонга садар ужурлуг бис. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,5 хуу бедидер, электри энергиязын, хөмүр-дашты камнаар, социалистиг өнчү-хөреңгини камгалаар, кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруун кызырар сорулга-биле 12 бригаданы материалдыг ээ-харысалгалыг болуруның чаа аргазынче бо чылын шилчидер бис.

Өзек чылдың беш айы эрткен. Бо үениң дургузунда садыгның чамдык коллективтери чедиишкинниг ажылдаан. № 5 «Детский мир» магазинге Тываның комсомол шаңналын чоокта чаа тывысканы чүгле ук магазинниң коллективинге эвес, бүгү садыгның ажылдакчыларынга улуг өөрүшкү. Найысылалдың 4-кү микрорайонунга чаа ажыттынган магазин — Совет Тываның 40 чылынга уткуштур садып алыкчыларга белек болур.

Үлетпүр барааннарының садыының хөй саныг коллективтеринге күш-ажылдың сагылга-чурумунуң хажыдыышкыннары тургулаан харын. Ол бүгүнү бригаданың, магазинниң нийти хуралынга чугаалажып, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыткан эштен шыңгыы айтырып турар. Ындыг-даа болза чамдык коллективтерде эш-өөрүнүң шүгүмчүлекчи идепкейиниң деңнели чавыс болур ийикпе, харын-даа чамдыктары хурал үезинде шуут ыыт чок олургулаар чоруктар ам-даа бар. Ол дээрге, коллективтиң кижизидикчизи ролюн кудулады турар фактылар-дыр. Оон туржук хурал соонда хемчег алыскан эжинге «сагыш човап», ажырбас, амыдыралга кандыг-даа чүүлдер тургулаар дээн хевирлиг «сорук киирикчи» сөстер чугаалаар чүүлдер ам-даа бар. Ону болдурбас, коллективтерниң кижизидикчи күжүн бедидеринге бирги ээлчегде коммунистер улуг рольду ойнаар апаар.

Чоокта чаа күш-ажылчы коллективтер дугайында Хоойлу үнген болгай. Ол болза үр үениң ажыл-чорудулгазының программазы-дыр. Коллектив бүрүзүнге сөс биле ажыл-херек карышпас ужурлуг дээрзин 9-ку чүүлде чугаалап турар. Ынчангаш хажыдыышкын бүрүзүн хөй-ниитиниң кичээнгейинге киирер ужурлуг бис. Ол ышкаш ак сеткилдиг, хөй чылда ажылдап келген мурнакчыларны шаңнап-мактаарын база коллектив мурнунга боттандырар бис.

Сагылга-чурумну быжыглаары дээрге-ле экономиктиг көргүзүглерни, хандырылганың шынарын экижидери болур. Бараан саарылгазының планын күүседири бисте кол айтырыг болуп турар. Ону чедип алыр дээш садыг ажылдакчылары чүнү кылыр ужурлуг бис? Бирги ээлчегде, бот-боттарывыска дузалажылганы сайзыраңгайжыдар, арга-дуржулга солчуушкунуң идепкейжидер, баазалар-биле улам харылзаалыг ажылдаар бис. Садыгның магазиннериниң план күүсетпейн баар чылдагааны —хөй кезиинде садыг баазазындан бараан аймаан өй-шаанда шилип албайн баары болур. Ол дээш бригадирлерге хемчеглерни хүлээдип турар бис, а баазаның талазындан хүн бүрүнүң барааны-биле чамдыкта хандырбайн баар чүүлдер тургулаар. Складта бар, а магазинде чок, садып алыкчылар ону негеп турар.

Иштики курлавырларны чөп ажыглаары бисте кол айтырыг болуп артпышаан. Бараанны өй-шаанда алыр, ооң шынарын дораан хынаар, магазин бүрүзүнге ассортимент четчир, садыгжылар садып алыкчыларга эптиг-ээлдек болуп, арга-сүмезин бээр ужурлуг.

Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының коллективинде 36 коммунист бар. Планныг онаалда, социалистиг хүлээлгелер күүселдезинге олар идиг бээр кол күш болуп, авангардчы рольду ойнап турар. Күш-ажылга кызымак, өскелерге үлегерлиг коммунистер бисте эвээш эвес. Оларга Л. И. Кремнева, Н. Канзай, М. Д. Маады болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Үлетпүр барааннарының садыында бүгү-ле эгелээшкиннерге кол черни партия эге организациязы ээлеп турар. Садыгның профэвилел болгаш комсомол активи-биле катай коллективке бедик күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң байдалын тургузар дээш бир демниг ажылдап келген.

Садыгның партия организациязының ажылынга бир кол черни күш-ажылдың бүдүрүлгечи болгаш күүседикчи сагылга-чурумну быжыглаар дугайында айтырыг ээлеп турар. Садыгларны чаа чурумче шилчиткен соонда ол негелде улам күштелген.

ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 40 чылынга уткуштур эгелээшкин үндүрген черлерниң бирээзи бистиң коллектививис болур. Ол дээрге, үлетпүр барааннарының садыында ажылдап турар кижи бүрүзүнге улуг ээ-харысалга. Республиканың байырлалын эгелекчилер тергиин эки күш-ажылчы белектерлиг уткуурун хүлээнип турар.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленуму чаа болуп эрти. Аңаа партияның идеологтуг, масса-политиктиг ажылының чугула айтырыгларын чугаалашкан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң аңаа чугаазын, Пленумнуң өске-даа документилери-биле Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының коммунистери, өске-даа ажылдакчылары танышкан болгаш изиг-биле чүүлдүгзүнүн деткээн. Ылангыя аныяктар кижизидилгезиниң дугайында айтырыг биске дорт хамааржыр дээрзин медереп билип турар бис. Чүге дээрге, үлетпүр барааннарының садыында ажылдап турарларның хөй кезии аныяктар. Оларның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер дээш бирги ээлчегде коммунистер сагыш салыр апаар. Ол талазы-биле тодаргай планны Пленумнуң негелдезинге дүүштүр тургузуп турар бис, ол ёзугаар ажылдаар бис.

Г. ШИКИНА,

Кызылдың үлетпүр барааннар садыында партия эге организациязының секретары.

АЖЫЛЧЫН АТ

Кобальтылыг Хову-Аксы. Чиңгир ногаан ээзимнерде хектер аян туткан магалыг чайгы хүннерниң бирээзи. Хову-аксыжылар эртежик-ле ажылче үнерлер. Эртенгиниң 7 шакта автобустар чарыштырган аъттарзыг, соңнуг-мурнуг үңгүлээш, ол-бо суурларже, «Тыва кобальт» комбинатче шууржуп эгелээннер. Эртенгиниң сериин салгынны халдып орган машинаның соңгазындан хадып чорда, Кызыл-оол Маадыр-оолович хөөреп чорду:

— Ынчан 1963 чылдың бо дег хектер эдип турар үезинде Бай-Хаакка 10-гу классты доозуп турган чылывыста чүве. Өске доозукчулар-биле дөмей, бистер база кым болурун шилип, хөлзеп турган үевис ол-ла болгай. Хову-Аксы бистерни сорунза дег дыртып турганын утпас-тыр мен...

Каш минута болганда гидрометаллургия цегинге чедип келдивис. Идик-хеп солуп кедер өрээлден Кызыл-оол Маадыр-оолович кислоталар чивес сапог идиктиг, спецовкалыг, бажында хүрең-кызыл шлём бөрттүг үнүп келди. Ооң-биле кады ажылдаар черинге келдивис. Кылын шилдиг улуг соңгаларлыг делгем өрээл. Бир талазында хана дургаар янзы-бүрү приборлар, боду бижиир херекселдер. Мында кобальтылыг руданы химиктиг бүдүмелдер-биле ээлдирип кааны суук малгаш дег чүве келирге, ону турнуктурун ылгап турар. Мында ажыл элээн-не нарын.

К. М. Оюн бо цехте 1969 чылдан бээр доктаамал ажылдап, кобальт баштадыр 20 шаа металлдарны ылгап, болбаазырадыр талазы-биле мергежип, амгы үеде улуг аппаратчик-металлург апарган. Металлургтуң мергежилинге ол он ажыг аныяктарны өөреткен. Олардан Олег Монгуш, Александр Энге-Маадыр «башкызының» үлегери-биле чурумнуг, кызымак бүдүрүлгечилер болганнар.

К. М. Оюн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. А 1982 чылдың январь 29-та Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тывыскан. Ол шеригге тура «Фашистиг Германияны тиилээшкиниң XX чылы», а маңаа «Күш-ажылчы шылгарал» деп медальдар-биле шаңнаткан.

Коммунист К. М. Оюн «Тыва кобальт» комбинаттың парткомунуң кежигүнүнге каш удаа соңгудуп, партийжи даалгаларын төлептиг күүседип келген. Амгы үеде профком кежигүнү, спортчу-массалыг секторну башкарып турар.

К. ОЮН.

Кооператорларда

САДЫГЖЫ ӨГ-БҮЛЕ

«Автомагазин» деп бижиктиг сарыг үгектиг ГАЗ-52 маркалыг автомашина «Найырал» совхозтуң ажылчын кооперациязының девискээринден үнгеш, ажыл-агыйның Кара-Тал салбырының малчыннарының кодаңнарынче углай хаптар. Ооң садыгжызы — чолаачы коммунист Содунам Иргитович Аптан-оол. Садыгжы-чолаачының быжыглаттынганы «Найырал» совхозтуң Кара-Тал, «Ак-Турут» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында 52 малчын кодан бар. Содунам Иргитович — ында хойжуларның күзенчиг аалчызы.

Аптан-оол автомагазинге ажылдап кирериниң мурнунда Булуң-Терек суурда холушкак барааннар магазининге садыгжылап турган. Ол ажылдавышаан, совхоз төвүнге ажыттынган чолаачылар белеткээр курска өөренгеш, Содунам Иргитович үшкү класстың чолаачызының шынзылгазын алган. Оон өг-бүле дугуржуп сүмелешкеш, «дугуй кырында» магазин хүлээп алыр күзелин ажылчын кооперациязының баштаар черинге илереткен. Дилег хандыртынган. Содунам, Наңзатпаа Аптан-оолдар оон бээр автомагазинге садыглап, беш чыл үзүктелиишкин чок макталдыг ажылдап чоруурлары бо.

Автомагазин садыгжыларының ажылы онзагай. Ооң ажылы чүгле бараан чедирери-биле кызыгаарлаттынмас. Ынчангаш садыгжы өг-бүле садып алыкчыларның чагыгларын өөренип көөрүнче, барааннарны четчелээринче улуг кичээнгейни угландырып турар. Оларның автомагазининде барааннарның элбек болуру-даа ында. Садыгжылар кызымак ажылы-биле айның, кварталдың планныг онаалдаларын доктаамал ажыр боттандырып келген. Бо чылдың эрткен айларының планныг онаалдазы эки көргүзүглерлиг күүсеттинген. Үшкү, өзек чылдың планы бүрүн күүсеттинеринге идегел улуг.

Содунам Иргитовичиниң ажылы макталдыг. Ооң шаңналдары хөй, хүндүлел бижиктер, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» хөрек демдээ-биле үш удаа шаңнатканы —ооң социалистиг чарыштың чаңгыс эвес удаа тиилекчизи болуп келгениниң бадыткалы. Мурнакчы садыгжы-чолаачының чуруу ажылчын кооперациязының хүндүлел самбыразында.

Коммунист садыгжы чүгле хүлээнген ажылынга кызымак эвес, хөй-нийти ажылынга идепкейлиг. Чаңгыс чер чурттуглары ону Кызыл-Даг көдээ Совединиң депутадынга ийи чыышта улаштыр соңгаан. Кезээде орукка чорза-даа, Содунам Иргитовичиниң округда ажылы эки, соңгукчулары-биле быжыг харылзаалыг. Агитатор хүлээлгезин күүседип, ол малчын кодаңнарга чедип барып, кандыг-бир айтырыгга хамаарыштыр чугааны бо-ла чорудa бээр. Аптан-оолдарның уруглары —сес. Ада-иези алызындан ажылгыр, эрес-кежээ болганындан уруглары база ону дөзээн, кежээпейлер. Уругларының улуглары — өөредилге черлеринде, оон бичелери — школада, ясли-садта.

С. СОТНАМ.

Улуг-Хем район.

АНЫЯКТАРНЫ–ТУДУГЛАРЖЕ

Чөөн-Хемчик районга 1983 чылда көдээ ажыл-агыйга хамаарышкан 7 млн. 692 муң рубльдиң тудугларын ажыглалга киирер ужурлуг. Чадаана хоорайга сельхозтехника каттыжыышкынының улуг баазазын, тууйбу заводун, поликлиниканы, универмагты, бир муң дөрбелчин метр девискээрлиг ногаа складтарын, көдээ профтехучилищени, ясли-садты, өске-даа тудугларны ажыглалга киирери көрдүнген.

Амгы үеде сельхозтехника каттыжыышкынының гаражының, конторазының тудуу доозулган. Ында монтаж ажылын кылып эгелээн. Чадаана хоорайның төвүнде универмагтың тудуу элээн шалыпкын чорупт турар. Ук тудуг бо чылдың төнчүзүнге чедир доостуру чугаажок.

ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң, Чадаана хоорай Совединиң күүскомунуң киржилгези-биле аныяктарга тускай спорт шөлдериниң төлевилелин кылган. Ону Чадаана хоорайга болгаш совхозтар төптеринге кылыр. Ол ажылдарга аныяк тудугжулар, каңнакчылар негеттинип турар. Ол ышкаш Чадаананың чаа профессионал-техниктиг училищезиниң тудуунга даашчылар болгаш янзы-бүрү мергежилдиң тудугжулары херек. Тудугнуң янзы-бүрү мергежилдиг кадрлары № 3, 463 КМК-ларга үргүлчү чедишпейн турар. А чамдык мурнакчы тудуг бригадаларының кежигүннери тудугжунуң 4—5 мергежилин чедип ап, аныяк өскенге боттарының билиин күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

Чадаана хоорайның профессионал-техниктиг училищези тудугнуң янзы-бүрү мергежилдиг кадрларын белеткеп турар. Мында чылда-ла 200 ажыг оолдар, кыстарны күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алгаш, өөредир класстар, кабинеттер, көргүзүг материалдары болгаш башкы кадрлар четчир. Ындыг болза-даа аңаа оолдар, кыстарның чыылдазы чогуур деңнелге ыракта четпес.

Районнуң ортумак школаларының 8—10 класстарының доозукчуларын бо училищеже хаара тудар ажылды партия, совет, комсомол организациялары четпес чорудуп турар. Училищениң доозукчу бүрүзү тудугларга 1—2 чыл ажылдааш, чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренир оруу ажык. Дыка хөй аныяк оолдар, кыстар мону чедир билбейн турар. Дашчының, бызанчының, штукатур-малярның, каңнакчының мергежилин шиңгээдип алгаш, 2—3 чыл хире ажылдааш тудуг талазы-биле дээди өөредилге черлеринге өөренип, доозуп кээп турар аныяктар районда эвээш эвес. Ынчангаш профессионал-техниктиг училищеже өөренир аныяктарны 8-10 класстар доозукчуларындан белеткээри эң чугула айтырыг.

Олар боттарының районунуң, совхозунуң тудуг-суур хөгжүлдезиниң негелделерин бодап билиринге кижизидилге ажылын чорудары негеттинип турар.

К. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

ШТАБ ТУРГУСТУНГАН

Бо чылдың март 24-те «Шынга» «Эки тура улусчу дружиналар» деп мурнуку чүүл үнген. Аңаа Сарыг-Сеп суурда улусчу дружинаның кошкак ажылын шүгүмчүлээн. Аңаа хамаарыштыр харыыны улус депутаттарының Сарыг-Сеп көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Л. Камзалаков чоруткан. Ооң редакцияга дыңнатканы болза:

«Мурнуку чүүлде кирген фактылар бадыткаттынган. Амгы үеде көдээ Советтиң күүскомунуң чанында эки тура улусчу дружинаның штавы тургустунган. Ону көдээ Совет күүскомунуң даргазының оралакчызы М. А. Кузьминых удуртуп турар. Штаб хуралын элээн каш катап эрттирген. Бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның эки тура улусчу дружиналары боттарының ажылын экижиткеннер, дежурныйлаашкынче доктаамал үнүп турарлар. Эки тура улусчу дружинник деп шынзылга бижик майыы база хөрек демдээ бисте чок, ооң-биле хандырар дугайында айтырыгны районнуң иштики херектер килдизинге доктаамал тургузуп келген бис». Мынчага хандырбайн келген».

ҮЗҮКТЕЛИИШКИН ЧОК

«Шынның» ол-ла номеринге «Хемчег алдынган бе? Билдинмес» деп эгелиг чүүл үнген. Аңаа Шамбалыг суурнуң чурттакчыларын хлеб-биле хандырып турарында үзүктелиишкиннер дугайында мурнунда үнген чүүлге харыыны парлаан. Ук чүүлге харыы тодаргай эвес деп редакция шүгүмчүлээн.

«Шамбалыгжыларга хлебти Бай-Хаактың хлеб заводу чедирип турар. Бир эвес ол үрели бээр болза, Балгазындан чедирер. Сөөлгү үеде суурнуң чурттакчыларын хлеб-биле бүрүн хандырар дээш хемчеглер ажылдап кылдынган. Хандырылга экижээн» деп, Кур-Черде ажылчын кооперациязының баштаар черниң даргазы А. Оюн редакцияга дыңнаткан.

Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур районда сүт-бараан фермаларының аразында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, бирги кварталда сүт бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының планныг онаалдаларын ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

ЧУРУКТА: мурнакчыларның бирээзи Дөргүн сүт-бараан фермазының лаборантызы Эненди Сат.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

БАДЫТКААР ДЭЭШ

Кызылдың № 1 АТБ-зи найысылалдың улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ында хөй-хөй ажылчыннар ажылдап турар. Оларның бирээзи — аныяк ажылчын Борис Биче-оолович Кужугет. 1979 чылдан бээр ол бо бүдүрүлгеде слесарьлап ажылдап турар. Коллектив кежигүннери Б. Кужугеттиң ажылынга кызымак, биче сеткилдиг чоруун ооң баштай ажылдап эгелээн үезинде-ле эскерип кааннар. Бо ажылдап келген үезиниң дургузунда ажыл шагы үзүп, азы норма күүсетпейн баар таварылгалар турбаан. Б. Б. Кужугет алган хүлээлгезин доктаамал ажыр күүседип, планын 120 хуу чедирип турар.

Тывага чоокта чаа келген улуг машиналарның бирээзи — КамАЗ-ты септеп турда, ооң ажылын сонуургаарывыска ол чугаалады:

— Баштайгы үелерде бергелер, тодаргай билбезим чүүлдер турган. Ынчалза-даа идегелдиг дагдыныкчылыг боорга, чүү-даа чүвеге торулбас боор чорду. Мээң бригадирим, дагдыныкчым Көрген-оол Монгуш буянныг кижилерниң бирээзи. Ол мени база өске-даа аныяктарны бистиң мергежиливистиң чажыттарынга өөреткен. Көрген-оол Монгуш — бүдүрүлгениң хоочуну, мында 25 чыл ажылдап турар. Ындыг дагдыныкчылыг кижи багай ажылдаарга кайын боор.

Кады ажылдап турары өөрүнүң бригадириниң дугайында ол сеткил ханып чугаалаар болду. Оон алгаш көөрге, олар аразында найыралдыг, берге үеде бот-боттары деткижип билир-дир.

Борис Кужугет Кызылда күрүнениң педагогика институдунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ооң өөредилгезин база сонуургап айтырдывыс.— Эгезинде кончуг берге боор чорду. Ам харын чаңчыга бердим. Өөредилгеже хөй сагыш салып, кичээл үспейн, катаптанып, белеткенмес болза, билиг чедип шыдавас дээрзин билир мен. Бистер институттуң шыырак, дуржулгалыг башкылары Крас Байыр-оолович Салчак, Николай Монгушович Тыртый-оол болгаш өскелерниң-даа лекцияларын дыңнап турар бис. Ынчангаш оларның өөреникчилери атка төлептиг болур дээш кызар апаар — деп харыылады.

Коллектив кежигүннери ону шыырак спортчу деп мактаарлар. Ол теннистээр, футболдаар, АТБ-ниң баазазында «Енисей» хоккей командазының халдакчызы. Ук командада каш чыл улаштыр ойнап, хоочуннарның бирээзи апарган.

Чүгле эки ажылдыг, шыырак спортчу эвес, а ёзулуг сагыш човангыр ада дээрзин эштери база чоргаарал-биле чугааладылар. Борис Кужугеттиң өөнүң ишти Кызылдың педагогика институдунуң филология факультедин дооскан. Оглу Эдик 4 харлыг. 1983 чыл Кужугеттерниң өг-бүлезинге тураскаалдыг чыл бооп арткан. Бо чылдың мартта бичии Леня төрүттүнген. База бир улуг өөрүшкү—бо чылын Борис СЭКП кежигүнүнге кандидат бооп кирген.

Ажыл-ижинге бердинген, ак сеткилдиг ажылчын Борис Кужугеттиң чуруун бүдүрүлгениң Хүндүлел самбыразындан көрүп болур. Төлептиг ажылы дээш каш удаа күш-ажыл дептеринге демдеглеткен, өртектиг бараан, акша шаңналдарын ап келген.

Совет Тываның 40 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп, коммунист атка төлептиин бадыткаар дээш Борис Кужугет соруктуг ажылдап турар.

С. БАЛЧЫР.

Эвилелдешкен республикаларда

РСФСР: бригада эдигни киирген

Амур областа «Васильевский» совхозтуң коллективиниң керээже шилчээн ногаажылары экономиканың камналгалыг болурунга улуг-хуузун киирген. Хову ажылдарының эге чадазында-ла — рассадалар өстүрер үезинде-ле бежен муң ажыг рубльди курлавырлап алырынга дузаны олар чедирген. Ажыл-агыйның бүдүрүлге баазазын моон соңгаар быжыглаарынга ол акша-хөреңгини киирер. Капуста, кабачки, огурецтер, томаттар өстүрериниң чаңчылчаан технологиязын өскертип, аңаа эдиишкиннерни олар кылган. Он үш парник рамаларының чүгле чеди муңун арттырып, арткан шөлге плёнка шывыгларлыг теплицаларны кылган. Кышкы үеде бөдүүн каркастарны тудуп, оларны плёнка-биле шыпкан. Хөй акша-хөреңги болгаш материалдар аңаа үнмээн, рассада өстүреринге хөй күш үндүрери дөрт катап кызырылган. Хөөг одалгага ажылдаар калориферлерни электри-биле солааны эвээш эвес ажыкты берген.

Чедиишкинниг эгелээн эксперимент коллективти чалгыннандырган. Плёнка шывыглыг теплицаларның шөлүн үш катап улгаттырары көрдүнген. Парник ажыл-агыйын олар долузу-биле солуур, эвээш чарыгдалдар-биле хөй продукцияны алырынга салдарлыг.

УКРАИНА: дуржулгазын солушкан

УССР-ге эрткен республиканың мурнакчы дуржулга школазының кичээлдери чолаачы бүрүзү кывар-чаар материалдар камнаарының мастери болур ужурлуг деп шимчээшкинниң адаа-биле эрткен. Ол сорулга боттуг деп чүвени Луцкиде № 30221 бүдүрүлгениң М. Борощука удурткан бригадазының үлегери бадыткаан. Ооң чедиишкиннери-биле танышкаш, аңгы-аңгы областардан келген автомобилистер чаңгыс аай түңнелге келген: чедиишкинниң дүлгүүрү — коллективтиг кержээ.

Кывар-чаар материалды камныг ажыглаар чорук коллективтиң кежигүн бүрүзүнүң херээ апарган. Ооң бүдүрүлгениң күш-ажылчы кижилериниң тус-тузунда ажылдап алыры төлевири дорт хамаарылгалыг.

Чаартыкчыларның үлегерин каттыжыышкынның шупту 79 бригадазы эдере берген. Чаңгыс аай нарядче шилчиишкин чолаачыларның ортузунга бот-боттарынга негелделиг болгаш бот-боттарынга дуза чедирер чорукту калбартырынга салдарлыг болган. Дуржулгазы эвээш кижилерге машинаны камналгалыг чорударының тускай семинарларын организастаан. Ол чорук көскү үре-түңнелге чедирген: кывар-чаар материалды чарыгдаарының хемчээли каттыжыышкынның эң эвээш болуп турар.

БЕЛОРУССИЯ: шынааларже далашкан машиналар

Минойтовскиниң сельхозтехника салбырының коллективтериниң ажыглалга кииргени роторлуг грабльдер-аңдарыкчылар чер ажылдыгларының идегелдиг дузалакчылары болу берген. Трактор-биле кады ол дер-херекселдер үш гектар шөлдүң сигенин чаңгыс шак дургузунда бөлүп, херек апарганда, ылаңгыя чаъстыг хүннерде сигенни аңдарып турар.

Машиналарның кезектерин чыып тургузарынга тускай участоктарны бүдүрүлгелерде тургускан. Ол үш муң ажыг грабльдер-аңдарыкчыларны ажыл-агыйларже чоруткан. Мал чемнерин сөөртүр прицептерни, сиген кургадыр хүртүлерни, өске-даа механизмнер болгаш дер-херекселдерни кылып дооскан.

КИРГИЗИЯ: колхозтуң стипендиаттары

Республиканың көдээ ажыл-агый институдунуң доозукчузу Арман Сулеймановтуң каяа барып ажылдаары билдингир. Беш чыл эрткен соонда Наукат районда төрээн «Бель-урюк» колхозка ол ажылдап келир. Өөредилге чылдарының дургузунда колхозтуң стипендиады болуп келген. Ооң-биле кады бо институттуң чеди доозукчунуң бирээзи ажыл-агыйларның стипендиаттары болуп турар.

ТАДЖИКИСТАН: сигенчилерже

Даг шынааларында сиген кезилдези түлүктээн. Оларга республиканың концерт эстрадазы аалдап чеде берген. «Шугнан» совхозтуң ажыл-ишчилеринге филармонияның көжүп чоруур бригадазы чаа программазын таныштырган.

Мал чемнериниң белеткелчилериниң хостуг үезин солун болдурары, оларның күш-ажылчы хей-аъдын көдүрери чугула сорулгавыс деп уран чүүл мастерлери санап турар.

(СЭТА).

МОСКВАНЫҢ ПОЧТАЧЫЛАРЫ

Харылзаа албаны

Москваның төп почтазы — чуртта харылзааның эң улуг бүдүрүлгези. Аңаа 32 районнуң харылзаа белдирлери, 650 харылзаа салбырлары болгаш он-он дузалал цехтер хамааржыр. Маңаа хүнүнүң беш миллион ажыг чагаа-бижикти (байырлалдар хүннеринде чеди-он миллион), чүс муң ажыг посылканы болгаш чүс чээрби муң акша шилчидилгезин сайгарып, көрдүнген адрезинче чорудары-биле белеткеп турар. Москваның почтачылары хонук дургузунда ийи миллион хире чагааларны, почта открыткаларын, үш миллион чыгыы солуннарны, журналдарны тарадып турар. Бо ажылда 30 муң чыгыы кижи хаара туттунган, ооң иштинде 5,5 муң почтачы.

Почтачы — эрте-бурунгу, чугула мергежилдерниң бирээзи, үе эртип, чылдар солушса-даа, почтачы кижиниң ажылының нийти хевирин алыр болза, улуг өскерилге болбаан. Москваның почтачылары ооң мурнунда турганы ышкаш почта корреспонденцияларны, чагылгалыг парлалга үндүрүлгелерин москвачыларның бажыңнарынга хүнде дөрт удаа тарадыр. Өскерилге чүл? Хоорайның бажыңнарының почта хааржактарын тус-тус бажыңнарның кирер эжиктеринге быжыглаан турган болза, сөөлгү он чылдарда оларны бажыңнарже кирер холлдарда тургусканы болур. Ол — почтачыларның ажылын чиигеткен.

Хоорайның төп почтазында ажылдап турарларының сезен хуузу — херээженнер. Олар — харылзаа белдирлериниң, салбырларының начальниктери, техниктер, чолаачылар. А профессионал почтачыларның аразында ол хуу оон-даа бедик. Оларның аразында почтачының мергежилин дайын мурнунуң чылдарында-ла чедип алган хоочуннар база бар. Чөптүг дыштанылгазынче үнзе-даа ынак ажылын, төрээн коллективин каары оларга ындыг-ла амыр эвес. Аныяктарны мергежилинге ынак болурунга чаңчыктырып кижизидеринге хоочуннарның киржилгези улуг. Ынчангаш оларның шуптузу дагдыныкчылар.

Почтачының мергежили онзагай. Кижи бүрүзү быжыглаттырган участоктуг, ынчангаш ында чурттап турар өг-бүлелерниң хөй кезиин олар таныырлар. Телеграммаларны айыттынган адресте чурттап турар кижилерниң шуут боттарынга чедирип бээр болганда, ынчан чамдык кижилер ону номчуп бээрин почтачыдан дилээр. Ынчан ук өг-бүлеге кандыг медээ келгенин сеңээ билдине бээр. Ук участокта чурттап турар күш-ажылдың болгаш дайынныч хоочуннарынга кичээнгей онзагай. Почта ачы-дузазының бүгү хевирлерин оларның бажыңнарынга аппарып чедирер. Почтачыларның ажылынга хамаарыштыр мактал, өөрүп четтиришкиниң сөстерин илереткен чагаалар почтаның дирекциязы черинге бола келир. Кижилерге дыңнангыры, сагыш човангыры-биле аарыг кижилерге азы чааскаан чурттап турар кырганнарга дуза кадып, аптекадан эм, магазинден продукт салып экеп бээр ийикпе, азы чай кадында сагыш-сеткилин чугаалажы-даа кааптар таварылгалар тургулаар. Москваның районнары чыл санында өзүп, сайзырап турар болгаш чаа харылзаа салбырлары немежип, аңаа ажылдаары-биле чаа ажылдакчылар кирип турза-даа, ол чаагай чаңчылдар хевээр артпышаан. Почтачылап ажылдаары-биле кирип турарлар — аныяктар. Почтаны сорттаары болгаш өске-даа дузалал ажылдарның сезен хуузу харылзаа белдирлеринде, салбырларда бөгүн автоматчыттынган. Хемчээли улуг ажылдыг участоктарже почтаны, эртенги болгаш кежээки солуннарны төп почта ийикпе, азы харылзаа салбырларының тускай фонд ёзугаар хөлезилеп турар автомашиналарга сөөртүп тарадыр; төп почта боду поликлиниканыг, профилактика — реабилитация төптүг, хоорай даштында чайгы баазалыг уруглар ясли-садтыг, назы четпээннер дыштаныр чайгы ийи баазалыг — оларның бирээзи — Москва чоогунда, өскези, —Кара далайда. Төп почтаның алды муң хире ажылдакчылары ооң иштинде почтачылар профэвилел путёвкалары-биле дыштанылга бажыңнарынга, санаторийлерге чылдың-на дыштанып турар. Кижилерниң ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Москвада чуртталга тудуунуң темпизи почтачыларның санының өзүлдезинден дүрген болуп турары-биле ол—төп почтада ховар мергежилдерниң бирээзи болуп турар дээрзин айтыры чугула. Чаа районнарда харылзаа салбырлары почтачыларны ажылче бо-ла чалай бээр. Экономистерниң санаашкыны-биле алырга, Москваның төп почтазында муң хире почтачы чедишпес. Ындыг болза-даа байырлалдар бүдүүзүнде пенсионерлерни, студентилерни ажылга түр киирип ап турары-биле ол айтырыг шиитпирлеттинип турар. Хоорайның харылзаа белдирлеринде болгаш салбырларында ажыл төлевириниң тускай фондузу көрдүнген.

Л. МАРКЕЛОВА.
(ПМА)

«ТЫВА АССР-НИҢ КҮШ-КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ» ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ ДОКТААДЫП ТУРГУЗАР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

1. «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты доктаадып тургузар.

2. «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг аттың дугайында Дүрүмнү болгаш «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдээниң тайылбыр бижимелин бадылаар.

3. Күш-культурага болгаш спорт талазы-биле ачы-хавыяалары дээш «Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывыскан кижилерге «Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывыспас деп доктаадыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1983 чылдың июнь 14.

«ТЫВА АССР-НИҢ КҮШ-КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ» ХҮНДҮЛҮГ АТТЫҢ ДУГАЙЫНДА ДҮРҮМ

1. Күш-культура болгаш спорт талазы-биле 10 чылдан эвээш эвес үеде ажылдаан болгаш күш-культураны база спортту хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяаларлыг күш-культура шимчээшкининиң организакчыларынга, эртемденнерге, тренерлерге, күш-культура коллективтериниң, спорт дериишкиннериниң, күш-культура организацияларының, өөредилге черлериниң ажылдакчыларынга «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывысыр.

2. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң, республиканың министерстволарының, күрүне комитеттериниң болгаш ведомстволарының, профоблчөвүлелдиң, ДОСААФ обкомунуң, улус депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүскомнарының киирип келгенин ёзугаар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывысыр.

3. «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывысыр дугайында дилегни хүндүлүг атка киирер дээн кижиниң ажылдап турары күш-ажылчы коллективтен улус депутаттарының, район, хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң мурнунга кылыр.

Администрация чери бүдүрүлгениң, каттыжыышкынның, албан чериниң, организацияның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары-биле кады, улус депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттериниң чанында күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттер дилегни киирер.

Улус депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттери дилегни база киирип болур.

Хүндүлүг атты тывысыр дугайында дилегни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга киирер.

«Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывыскан кижилерге хүндүлүг ол атты тывыскан дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Бижиии болгаш «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдээн тывысып бээр.

«Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдекти хөректиң оң талазынга кадаар.

«Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты казыырын чүгле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму боттандырып болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

«ТЫВА АССР-НИҢ КҮШ-КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ» ХӨРЕК ДЕМДЕКТИҢ ТАЙЫЛБЫР БИЖИМЕЛИ

«Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдээ 30 мм хемчээлдиг төгерик хевирлиг болгаш арын талазын алдынналчак кылдыр алюминийден чайырлап, арын талазын хаажылап кылган.

Демдектиң арын талазының үстүкү кезээнде кадыыр болгаш масканы сийлбип чураан, ооң адаанда — «Тыва АССР-ниң күш-культуразының алдарлыг ажылдакчызы» деп достелчек үжүктер-биле алды одуруглуг кылдыр сийлбип бижээн. Бүгү одуруглар солагай талазынче бөлдүнүштүр сийлбиттинген. Бижимелдиң адааның оң талазында лавр ыяш бүрүзүн сийлбип чураан. Демдектиң артыы талазы кылагар.

Хөрек демдээн тырыкының дузазы-биле дөрт булуңнуг колодкага тудуштурган, ол колодканы алдынналчак кылдыр алюминийден кылган болгаш ийлери ховулданчак. Колодканың иштики кезээ ийи өңнүг чайырлыг, солагай кезээ — 5 мм калбак чиңгир-көк, арткан кезээ — 15 мм калбак кызыл (Тыва АССР-ниң Күрүне тугунуң өңүнге чүүлдештир) өңнерлиг кылдыр чайырлаан.

Хөрек демдээн хепке кадаар кылдыр булавканы колодканың артыы талазынга кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПРАГА. Чехословакияның «Слушовице» дээр кооперативи эртемниң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези-биле сырый холбаалыг ажылдаарының ажыктыг чоруунуң чайынналчак үлегери боол турар. Ында ажыл-агыйның специалистери мал чеминиң холумактарының составын, хөрзүнде минералдыг чемиштичидилгелерни тодарадырының, өске-даа анализтерни кылырының биология болгаш химижидилге төвүн тургускан. Ажыл-агыйның бүгү ажылдарын электрилиг саналга машиназы кылып турар. Ол даглыг-даштыг черде кооператив эрткен чылын гектардан-на 57 центнер тараа культураларының дүжүдүн ажаап алгаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 12 хуу бедиткен.

(СЭТА).

РСДРП-ниң Ийиги съездизиниң 80 чылынга уткуштур

УДУРТУРУН БҮЗҮРЭЭН

> **«Партия болза кадрлар-биле ажылынга партия, күрүне, ажыл-агый болгаш культура-кижизидилге ажыл-чорудулгазының бүгү участокларынга организакчы арга-мергежилдерлиг база чаа чүүлдерни эскерип билир, политика талазы-биле бышкан болгаш бедик мөзүлүг аажы-чаңныг, ажыл-херекти эки билир база инициативчи кижилер турарын чедип алырын оралдажып турар».**
>
> («РСДРП-ниң Ийиги съездизиниң 80 чылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалындан).

Минск бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының хөй-хөй парткомнарының чанында тургускулаан кадрлар курлавырларын белеткээриниң талазы-биле чөвүлелдер удуртукчуларның профессионал мергежилин бедидеринге, оларның политиктиг шынарларын хевирлээринге дузалап турар. Депшидери-биле 150 кижини курлавыр кылдыр киирген, олар Белоруссияның улус ажыл-агыйының В. В. Куйбышев аттыг күрүне институдунуң үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш тудугнуң организакчыларын белеткээр факультедин дооскан.

Инженер Ю. Ледневти депшидери-биле рекомендация бээриниң мурнунда саналга техниказының каттыжыышкынының чөвүлели социологтуг анализтиң көргүзүглерин өөренип көрген. Партком «АСУ-кадрлар» системазының медээлерин ажыглаан, ында инженерлерниң болгаш мастерлерниң профессионал белеткели, политиктиг болгаш нийти культуразы кирип турар. Анаа бодап көөрге, чоокта чаа институт дооскан кижиге салбыр удуртукчузунуң дужаалын бүзүрээри элек-даа ышкаш сагындырган, ынчалза-даа комунистер аныяк инженерниң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системазында бодунуң билиглерин доктаамал бедидип турарын өөренип көргеш, ону партия комитединиң кадрлар курлавырынче киирген.

Партия комитеттериниң хүлээлгези—ажылчын кижиниң идепкейин хөгжүдериниң, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ооң ролюн бедидериниң оруктарын доктаамал дилеп тывары болур деп СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунга онзалап демдеглээн. Белоруссияның найысылалында чогум-на харын ынчаар кылып турар. Партия эге организацияларының рекомендациязы-биле ортумак звенонуң специалистериниң отрядын четчелеп турар. А оон ынай өзүп, депшиир дээр болза, мастерлер школазын доозуп, мурнакчы дуржулганың хоорай университединиң курузун эртер, ооң соонда улус ажыл-агый институдунуң чанында келир үениң директорларының школазын доозар апаар. Удуртукчу болур дээн кижи бүрүзүнүң эртер оруу колдуунда ындыг. Чүгле ол бүгүнүң соонда депшидер кандидатураларны чугаалажып көөр. Оон аңгыда ажылдакчы чаа албан-дужаалга шенелде хуусааны эртер, ооң соонда ол ажылының үнелелин алыр. Ону ооң удуртуп турган кижилери болгаш ооң профессионал өзүлдезин хайгаарап турганнар кылыр.

— РСДРП-ниң Ийиги съездизинге-ле идип үндүрген, кадрларны оларның политиктиг болгаш ажыл-херекчи шынарларын барымдаалап шилип алырының база таарыштыр тургузарының ленинчи принциптерин хоорайның партия организациязы эртемге үндезилеп, комплекстиг боттандырып турар—деп, партияның Минск хоорkomунуң бирги секретары Г. Бартошевич чугаалады.— Бо беш чылда партия комитеттери ажыл-агыйжы удуртукчу кадрларны шилиириниң перспективтиг планнарын тургускан болгаш оларны чедиишкиниг боттандырып турар. Янзы-бүрү черлерниң ажылдакчыларының номенклатуразын чурумчуткан, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның парткомнары-биле дугуржулга ёзугаар томуйладыр албан-дужаалдарының даңзызын катап өөренип көрген. Кадрлар айтырыын партия комитеттериниң пленумнарынга, эртем-практиктиг конференцияларга доктаамал чугаалажып көрүп турар. Кадрларның шынар составын чылдың-на анализтээри практикада кирген. Ажылдакчыларга бүзүрел болгаш хүндүткел олардан бедик негелделиг болуру-биле холбаалыг дээрзиң база уттпайн турар бис.

Кадрлар-биле ажылда бүгү-ле эки чүүлдерни нийтилештирип, четпестерни чайладырының аргаларын айтып турар бижиктерни ой-ойлап партия комитеттеринче чорудуп турар бис. Хоорайның ажыл-агыйжы удуртукчу кадрларының немей аттестациязын доктаамал чорудуп, оларны мурнакчы коллективтерге стажировкаладып турар бис. Кижилер-биле ажылдың ындыг системазы политика талазы-биле бышкан, ажыл-херээн билир организакчыларны болгаш кижизидикчилерни белеткээринге дузалап турар.

В. ШАРПИЛО,
СЭТА-ның корр.

Минск.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ЧАВЫРЛЫЫШКЫН ЧЫЛДАРЫНДА ЧЕДИП АЛГАН ЧҮҮЛДЕРНИ КАМГАЛАП, БЫЖЫГЛААР

Ю. В. АНДРОПОВТУҢ НОМУН ГФР-ДЕ ПАРЛАП ҮНДҮРГЕНИ

БОНН. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. В. Андроповтуң чугааларының болгаш чүүлдериниң чыынды номун Барыын Германияның «Пал-Ругенштайн» (Кёльн) деп ном үндүрер чери немец дылга парлаан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунга Ю. В. Андроповтуң чугаазын, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга тураскааткан Кремльге болган байырлыг хуралга ооң илеткелин, «Карл Маркстың өөредии болгаш ССРЭ-ге социалистиг тургузуушкунунуң чамдык айтырыглары» деп чүүлүн, «Шпигель» (ГФР) журналга Ю. В. Андроповтуң харыыларын болгаш өске-даа материалдарны номга киирген.

Германияның Федеративтиг Республиказының номчукчуларынга чагаазынга Ю. В. Андроповтуң бижээни болза:

ССРЭ-ниң иштики болгаш даштыкы политиказынга тураскааткан бо томда чугааларны болгаш чүүлдерни силерге номчудар дээн «Пал-Ругенштайн» ном үндүрер чериниң дилээн күзелдиим-биле күүседип тур мен. Бот-боттарын эки билчиринге бот-боттарының дугайында хөйнү билири негеттинер болгай — ол дээрге, чүгле чамдык кижилерге эвес, харын-даа улустарга ажыктыг. Бистиң политикавыстың чамдык кол чүүлдерин база катап силерге тайылбырлаар арганы бо ном берип турар.

Совет Эвилелиниң дугайында, бистиң чуртувуста кижилер кандыг ажыл-херектерни бүдүрүп, кандыг айтырыгларны шиитпирлеп турарын, кандыг чүүлдерге оларның сагыш-сырап турарын, кандыг сорулгаларже чүткүп турарын элээн тодаргай билип алыр талазы-биле номчукчуларга бо ном дузалаар дээрзинге идегеп тур мен. Номчаан чүүлдер дугайында канчаар көөрү — ол дээрге, силерниң херээңер-дир, ынчалзажок кол чүүлдү: совет улустуң болгаш ооң удуртулгазының бүгү-ле бодалдары бөдүүн болгаш чаагай күзелче, тайбың күш-ажылды кылырынче, өске улустар-биле чаагай чөпшээрежилгеге чурттаарынче, оларның-биле найыралдыг болурунче, хамыктың мурнунда боо-чепсекти эндере бүдүрериниң кыңчыктырбас, чаа дайынны болдурбас, бүгү-нийтиниң тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар херекке бир демниг болурунче угланганын силерниң билип алырыңар күзенчиг-дир.

Германияның Федеративтиг Республиказы-биле харылзааларны дыка улуг ужур-дузалыг деп Совет Эвилелинде санап келгенин болгаш санап-даа турарын чугаалаар болдаан мен. Ынчаар санап көөрүнүң үндезиннери төөгүде-даа, амгы-даа үеде бар. Быжыг тайбынче чүткүвүшаан, делегейниң ийи дайыннарының кичээндирерин уттуп болбас ужурлуг бис. Европаның, харын-даа бүгү-нийтиниң тайбыңының амгы үеде быжыг болуру бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларның байдалындан улуу-биле хамааржыр. Ынчаарга делегейниң ийиги дайынының соолунде ГФР-биле дипломатиг харылзааларны чүгле тургузарынга безин чылдар негеттинип турган. Ёзулуг эки талаже ылап эргилде чүгле 70 чылдарның эгезинде чедип алдынган. Бистер багай эвес кады ажылдажып болурувусту Москва Керээзиниң соолундеги он чылдар бадыткап көргүскен. Ол дээрге, амыдыралдың бүгү-ле адырларынга кады ажылдажыры-дыр. Бистиң бүзүрээнивис ёзугаар алырга, ол кады ажылдажылганы хевээр арттырары болгаш хөгжүдери чугула болуп турар.

Амгы үеде, 1983 чылда бистиң харылзааларывыска дыка харысалгалыг үе-чада келген. Ядролуг америк ракеталарны Совет Эвилеличе удур угландыр силерниң чериңерге эккеп тургузар дээн планның дугайында чугаалавайн база арганы биске-даа, силерге-даа эргим үнелиг тайбың дугайында сагыш салыышкын менээ бербейн турар-дыр.

Чаа ракеталар ГФР-ниң айыыл чок чоруун быжыглаар дээр хөөнүг бадыткап турарлар. Тодаргай-ла харыылап көрейн: чаа ракеталарны эккеп тургузары айыыл чок чорукту биске-даа, силерге-даа немеп бербес. Харын-даа ам бар айыыл чок чорукту үрегдээр апаар.

Ядролуг халапты ГФР-ниң улузу күзеп турар дээрзинге бүзүревейн турар бис. Чаа ракета чепсек, харын-даа ону чаңгыс катап безин кым-бир кижиниң дерзии күзели-биле азы мугулай таварылга-биле салып үндүрүптер болза, санап четтинмес уржуктарлыг халаптыг рольду ойнаар апаар.

ГФР-де хөй кижилер боттарының айыыл чок чоруу дээш сагыш човап турарын билир бис. Ынчаарга кыжанышкын Совет Эвилелинден болдунмайн турар. Бистиң чуртувус ГФР-ге-даа удур, НАТО-нуң өске кандыг-даа чуртунга удур багай чүвени бодавайн турар. Европага ажыглаттына берип болгу дег ортумак ыракшылдыг-даа, тактиктиг-даа ядролуг чепсектен ийи талаларның — Чөөн чүктүң болгаш Барыын чүктүң бүрүн ойталаарының дугайында бөгүн-даа дугуржуп алырынга мурнуку хевээр белен бис. Ол дээрге, ёзулуг «тик вариант», ядролуг кыжанышкындан Европаның улустарын хостааны ол болур ийик. Бистиң алыс сорулгавыс — маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээринге күштү ажыглаарын болдурбазы, идегелдиг тайбыңны хандырары, улустарның кады ажылдажылгазын хөгжүдери-дир, бистиң бүгү политикавыс аңаа үндезилеттинип турар.

Чепсегленииишкинниң чаңгыс талалыг дүжүрерин Барыын чүктен негевейн турар бис. Ынчаарга ону бистен база негеп болбас. Чепсегленишкинниң дүжүрер дугайында кажан чугаалаарда, Чөөн чүкке-даа, Барыын чүкке-даа боо-чепсекти кызырарын, чепсегленишкинниң дүжүрерин кезээде саналдап турар бис. Улам ынай чепсегленири—сарыыл чок, хоозуралдыг болгаш айыылдыг.

Бот-боттарын хүндүлежири болгаш бот-боттарының айыыл чок чоруун быжыглаары чавырлыышкынның чылдарында чедип алдынган чүүлдерни камгалаар болгаш көвүдедир арганы бистиң чурттарывыска болгаш бүгү чурттарга берип турар. Онзалап демдеглеп көрейн: экономика, эртем-техника болгаш культура талазы-биле бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларның деңнелин бот-боттарывыска ажыктыг кылдыр чогум-на көвүдедири, көдүрери чугула.

Эң-не чаагай чүүлдү, хамыктың мурнунда — тайбыңның байдалдарында чаагай чорукту бо номнуң номчукчуларынга күзээр болдаан ийик мен.

Ном үндүрер чериниң удуртукчуларының бирээзи К. Бредтхауэр номну хөй-нийтиге сонуургадып бараалгатпышаан, Ю. В. Андроповтуң ажылдарын делегейниң амгы байдалында парлааны онза чугула ужур-дузазын парлалга конференциязынга демдеглээн. Делегейниң амгы үеде дүвүредип турар политиктиг кол айтырыгларның талазы-биле Совет Эвилелиниң туруштарын ГФР-ниң хөй-нийтизинге тодаргай болгаш шын тайылбырлаары дыка чугула болуп турар деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

ГДР. Чуртталга бажыңнарын болгаш судноларны тударынга, электростанцияларга болгаш үлетпүр бүдүрүлгелер дериишкиннеринге эргежок чугула дериг-херекселдерни Аннабергте (Карл-Маркс-Штадт округ) завод арбын кылдыр бүдүрүп турар.

ЧУРУКТА: заводтуң белен продукциязын хынаар участок.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Акы-дуңма социалистиг чурттарда

ХОЛ-БИЛЕ КЫЛЫР АЖЫЛДЫ ЭВЭЭЖЕДИР

СОФИЯ. СЭТА-ның корр. А. Смирновтуң дамчытканы: амгы бо беш чылдың эң чугула сорулгаларының бирээзи — хол-биле кылыр ажылды кызырып, эвээжедиринге улуг үлүүн Горна-Оряховица хоорайда склад-шыгжамырлар техниказын кылып үндүрер «Янтра» дээр комбинаттың коллективи киирип турар. Ол бүдүрүлге чери программа ёзугаар башкарар транспорт автоматтарын, складтарга ажыглаар дериглерни, чүък көдүрер краннарны кылып үндүрер. Ол комбинаттың демдээн каккан 3,5 муң ажыг ындыг машиналар чурттуң бүдүрүлгелеринге болгаш садыг организацияларынга, а ол ышкаш оларны берип турар үжен хире даштыкы күрүнеде эң-не эки таарымчалыг деп мактадып турар.

ЧУГУЛА СОРУЛГА САЛДЫНГАН

БУДАПЕШТ. Венгрияның көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының чоокку чылдарда чедип алыр дээш салган сорулгазы — чуртка гектардан-на ортумаа-биле 47-50 центнер кызыл-тастың дүжүдүн алыры боол турар. Чижээ, эрткен беш чылда кызыл-тастың ортумак дүжүдү 40,6 центнер болган. Бөгүн специалистер дүжүттү гадап-на 50 центнер чедир алырының боттуг аргалары бар деп санап турарлар. Дьюла хоорайның чоогунда «Берге» черлиг дээн М. Мункачи аттыг көдээ ажыл-агый кооперативиниң тараачыннары ону херек кырынга бадыткап, амгы үеде гектардан-на 47 центнер кызыл-тасты бүзүрелдии-биле ажаап ап турар апарганнар.

БАЛЫК ТУДАРЫ КӨВҮДЭЭН

ХАНОЙ. Вьетнамга бо чылдың бирги чартыында туткан балыктың хемчээли эрткен чылдың ол-ла үезинден 16 хуу хөй болган. Ону даштыкыже үндүр садары барык үштүң биринге чедир немешкен. Ону күш-ажылды эки организастааның, экономиктиг курлавырларны болгаш материалдыг идиг бериишкиниң янзы-бүрү хевирлерин ажыглааның түңнелинде чедип алган. Вьетнамның чөөн талазының сыык сугларындан балыктаары-биле чергелештир балык-биле байлак Сиам мугуалдуруң ажыглаарының калбак хемчеглерин бо чылын боттандырып турар.

(СЭТА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **ПАРИЖ.** Чили улустуң Пиночеттиң диктатуразынга удур демиселин деткээн хөй муң кижи киришкен чыскаал Парижке «Чилиниң улузунга хосталга!», «Фашистиг диктатура чок болзун, бүгү ажылчы чоннарның чаңгыс эви делгерезин!», «Пиночет биле Рейган — өлүрүкчүлер!» деп, бижиглеп каан кыйгыларның адаа-биле боол эрткен. Он муң ажыг кижилиг митингиге президент Альендениң кадайы Гортензия Альенде чүве чугаалааш, Пиночеттиң ханныг эрге-чагыргазын дүрген-не дүжүр октаары дээш демисежиринче кыйгырган.

● **КАРАКАС.** Гондурастың аг-шерии болгаш сомосачы контрреволюстуг идегеттер Вашингтоннуң айтыышкынын ёзугаар Никарагуага удур чаа өнчүк-чөңгээ кылырын белеткеп турар. Сандиножу революцияның дайзыннары ылгавыр демдээ чок самолёттардан Никарагуаның хамааты тудугларын бомбалаарын база планнап турар.

● **ДАМАСК.** САР-ның премьер-министри Абдель Рауфа Касманың даргалааны-биле аңаа Министерлер Чөвүлелиниң хуралы боол, Чоокку Чөөн чүкте амгы байдалды чугаалажып көрген. Сирия болза, Палестинаның араб улузунуң эрге-ажыктарын камгалаар дээш, бүгү палестин революстуг отрядтарның чаңгыс эвин быжыглаары дээш үргүлчү демисежип келгенин хуралга демдеглээн.

● **ДЕЛИ.** Индияның социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң беш чыл (1980—1985 ч. ч.) планының канчаар күүсеттинип турарын план комиссиязының чанында экономистерниң консультация бөлүүнүң хуралынга чугаалашкан. Эрткен үш чыл иштинде үлетпүр, көдээ ажыл-агый-даа продукциязын көвүдедиринге элээн чедиишкин чедип алдынган. Нийти национал продуктунуң немелде өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи 5 хуу хире болган. Арткан ийи чылда көдээ ажыл-агыйже онза кичээнгей салыр апаарын аңаа демдеглээн.

● **ТОКИО.** Япония бодунуң садыглажып турар чурттары-биле садыг-экономиктиг чөрүлдээлерниң шыңгыраарын болдурбазы-биле аңгы-аңгы чурттарже барааннар үндүрериниң «эки тура ёзузу-биле» кызыгаарлаарын шиитпирлээн. Бо сан-хөө чылында Канадаже япон автомобильдер чорудары 162 муңдан ашпас болурун даштыкы садыг болгаш үлетпүр министерствозу чарлаан.

(СЭТА).

Хоорай болгаш кылза чогуур ажылдар

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ КАИ-ЗИ

Хоорайларның амыдыралын автомобиль транспорту чокка көргүзери берге. Транспорттуң ол хевириниң доктаамал өзүлдези шиитпирлезе чогуур чамдык айтырыгларны тургузуп турар.

Москвада ол айтырыглар канчаар шиитпирлеттинип турарыл? Москваның КАИ начальниги милицияның генерал-майору Алексей Петрович Ноздряков ПМА-ның корреспондентизи Андрей Черношекке ол дугайын чугаалап берген.

— Найысылалдың транспорт айтырыын шиитпирлээри — өйү келген кол айтырыгларның бирээзи—деп, А. П. Ноздряков чугаалады.— Каш сандан адап көрейн. Москва хоорай 900 дөрбелчин километр чыгыы шөлдү ээлеп турар болгай. Оон чурттакчы чонунуң саны доктаамал өзүп турар болгаш бир дөрбелчин километрге 10 муң чыгыы кижи онаажып турар. Хоорайда оруктарның нийти хемчээли 4000 километр чедип турар.

Автомобиль парыгы база доктаамал өзүп турар. Оон түңнелинде, хоорай иштиниң чамдык оруктары машиналарның девиинге шыдашпас. Оларның кудумчуга тыптыр чоруун болдуруп, хоорайның агаарын газталдырып турар апарган. Ол чорукту дарый чайладыры — бистиң кол сорулгаларывыстың бирээзи болуп турар-дыр.

— **Оларны чогумчалыг шиитпирлээриниң аргалары кандыгыл?**

— Кол-ла чүүл — орукка шимчээшкинниң организастаарының экижилери, амгы үениң хоорай тудуушкунунуң чедиишкиннерин ажыглаары болур. Сөөлгү беш чылда 5 млн. дөрбелчин метр оруктарны Москвада ажыглалга киирген. Оон-даа өске транспортка эптиг черлерни болгаш чадаг кижилерниң чер адаа-биле эртер оруктарын кылган.

Чаа районнар аразы-биле аргыжарынга эптиг черлерни база кылып эгелээн. Олар транспорттуң оруун дыка кызырар, найысылалдың төвүнге шимчээшкинниң дыка хостаар.

Транспорт шимчээшкинин эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле ажылдарны ам кылып чорудуп турар.

Шиитпирлезе чогуур айтырыгларның бирээзи — орук шимчээшкинниң организастаарының экижилери. Ону ажылдап кылырының бир хевири — ажыглалда киирип эгелеп турарывыс курумчу шимчээшкинниң телеавтоматиктиг башкарарының системазы болур. «Старт» деп ол башкарылга электроннуг — саналга машиналарын ажыглавышаан, автотранспорт шимчээшкинниң башкарар.

— **Транспортка озал-ондакты болдурбас дээш баш удур кандыг хемчеглерни ап чорудуп турарыл?**

— Кол кичээнгейни кылдынган оруктарның шынарлыг болурунче угландырып турар бис. Шимчээшкин чурумун сагыырынга чугула черни ээлээр ужурлуг болгай.

Москваның 850 ажыг кудумчу белдирлеринде светофорлар бар. Оларның 9 муң ажызы — сътика системазы-биле кылдынган болганда, аажок чыык кестүр.

Хоорайның кол магистральдары оруктуң маршрут дугаарлары-биле, кудумчу аттарын айтыкчылары биле, шимчээшкинниң углалдарын айыткан демдектер-биле хандыртынган. Хоорайда амгы үеде чырыттынган болгаш херелдендирер 75 муң ажыг янзы-бүрү демдектер болгаш айтыкчылар бар. Кудумчуга айыыл чок орукту хандырары-биле кудумчу белдирлерин, кудумчуларның боттарын кескү шыйыглар-биле шугумнаан. Ол чорук кудумчу шимчээшкининиң башкарарынга болгаш озал-ондакты болдурбазынга ужур-дузалыг.

Ол-ла бүгү хемчеглерниң ачызында чолаачылар кудумчу шимчээшкининиң бүгү чүүлдерин дораан билип аптар болгаш шимчээшкин дүрүмнериниң сагыырынга таарымчалыг байдалдар тургустунары чугаажок.

Оон аңгыда, хоорайже кирер болгаш оон үнер оруктарда КАИ-ниң хайгаарал албаның күштелдирген. Оруктарда шимчээшкинни олар башкарып, контрольдап, наркология албаның ында ажылдап, автомобильдерниң техниктиг байдалын хынап турарлар.

— **Чон ортузунда кижизидилге ажылдарны КАИ чорудуп турар ыгыл?**

— Үстүнде адаттынган хемчеглер дээрге, кудумчуга шимчээшкинниң айыыл чок чоруун бүрүн хандырарының чаңгыс аргалары эвес дээрзин билир бис. Ынчангаш, орук шимчээшкин чурумун шыңгыы сагыыры болгаш чолаачыларның, чадаг кижилерниң кудумчуга чурумнуг болуру чедип алыры чугула айтырыгларның бирээзи болур. Ол сорулгаларны боттандырары-биле телевидениени, парлалганы ажыглап, агитплакаттарны, брошюраларны, хуудустарны кылып үндүрүп турар бис.

Чолаачыларның билиг-мергежилин бедидери-биле доктаамал ажылдап турар бис. Ол сорулгаларга семинарларны, практиктиг кичээлдерни, конкурстарны болгаш чолаачылар ортузунга маргылдааларны ажыглап турар. «Шимчээшкинниң айыыл чок чоруу дээш» деп конкурсту чолаачыларга чылдың-на эрттирип турарывыс чаңчыл апарган. Аңаа профессионал чолаачылардан болгаш автохандыкшылдыглардан 350 муң ажыг кижи киржип турар. Тиилекчилерге «Москваның эң дээре чолаачызы» деп атты болгаш хүндүлел дипломнарны тывысыр.

— **Статистиканың медээзин ёзугаар алырга, орукка болуп турар озал-ондактарның хөй кезиинде чадаг кижилер буруулуг дээр-дир...**

— Ийе, ол шынап-ла ындыг ийин. Ынчангаш чадаг кижилер-биле ажылче кол кичээнгейни КАИ угландырып турарының чылдагааннары-даа ында. Ынчангаш орукка шимчээшкин дүрүмнеринге школачыларны болгаш школа назыны четпээннерни өөредиринче кол кичээнгейни угландырып турар бис. Эртемденнерниң эмнелге-биологтуг шинчилелдерин ёзугаар алырга, уруглар—онза ылгалдыг чадаг кижилер-дир, ынчангаш оларны кудумчу чурумунга өөредириниң хевирлери улуг кижилерниңиден аңгы.

Оларны чүгле оюн хевирлиг кылдыр өөредир апаар. Москваның бүгү районнарынга тускай автохоорайжыгаштарны болгаш автодромнарны тургускаш, аңаа уруглар орук демдектериниң ужур-утказын, кудумчуларны кажаар кежериниң айтырыгларынга оюн хевирлиг кылдыр өөредирин КАИ ап чорудуп турар.

Шимчээшкин чурумнарын кижи бүрүзүнүң эки билгенин турарын чедип алыры — бүгү улустуң херээ, хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи. Ону чогумчалыг шиитпирлээр болзувусса, хоорай транспортунуң ажылы экижир, хөй үе шак камнаттынар, хоорайывыстың агаары арыг болур. А кол-ла чүве—чоннуң кадыкшылы оон база кол хамааржыр болгай.

(ПМА).

Аныыктаа

КОЛЛЕКТИВТЕ ЧАРЫШ

Культура амыдыралы

Тыва респотребсоюзтуң ном садыының килдизи — коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези. Коллективте 120 хире кижи ажылдап турар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинде 90 ажыг кижи киржип турар. Социалистиг чарышта чеди бригада киришкен, оларның аразындан беш бригадага коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты тывыскан. Социалистиг чарышта бүгү коллектив киржип, ону тус-тус бүдүрүлгелер аразында организастаан. Ном магазиннериниң, киоскилерниң, библколлекторнуң база чолаачыларның, баазаның аразында социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Ону кварталдап үндүрүп турар. Ону администрация биле профэвилел комитеди чорудар.

Номнар садары, чондан эрги номнарны садып алыры, социалистиг өнчүнү камгалаары, бригаданың болгаш кижилерниң тус-туста социалистиг хүлээлгелериниң боттанылгазы кол көргүзүглер болур. Күш-ажылдың сагылга-чуруму, кижилерниң хөй-ниити идепкейжизи, ажыл-амыдыралга мөзү-бүдүжү база онза чугула көргүзүг.

Номну бүдүрүлгеге болгаш өске-даа черлерге садыглаары, чонну хандырарының депшилгелиг аргалары, экономиктиг өөредилге хөй-ниити амыдыралга киржилге чарыштың түңнелин үндүреринге чугула болуп турар.

Бо чылдың бирги кварталының түңнели-биле Хову-Аксында № 5 магазинниң коллективи бирги черни алган, ийигизин — Кызылдың № 1 магазини ээлээн. Киоскилерден № 6, № 4 киоск тиилекчи болган.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлери, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтуң чугаазы Тыва респотребсоюзтуң ном садыының коллективиниң мурнунга чаа сорулгаларны салган. Идеологтуг, масса-политиктиг ажылды бөгүнгү негелделерге дүүштүр чорудар дугайында Пленумнуң шиитпири олар изин-биле чүүлдүгзүнүп деткип, бо талазы-биле ажылдарны коллективке боттандырарынга үлүүн киирери чугаажок.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткууру-биле ук коллектив бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Он бирги беш чылдың дөрт чыл планын 1984 чылдың октябрь 1-де күүседир. Чонга бараан болурунуң культуразын бедидер. Юбилейге тураскааткан декадаларны, ном ярмаркаларын, делгелгелерни, темалыг кежээлерни организастап эрттирери көрдүнген.

Социалистиг чарыштың ачызында мурнакчы дуржулганы нептередирин чедип ап турар. Магазин, киоск бүрүзүнүң ажылын оларның дуржулгазын анализтеп көргеш, четпестерни тодараткан. Россия Федерациязында ном садыглаар бүдүрүлгелерниң дуржулгазын өөренип көрген. Ынчангаш республиканың ном магазиннеринге ном садыглаарын экижидер талазы-биле чамдык эки чүүлдерни боттандырган. Кызылдың № 2 ном магазининге ном солчулгазын боттандырар. Чагыгларны баш бурунгаар хүлээп алыр пунктуларны тургузар. Хөй-ниити ном тарадыкчылары номну пропагандалап тарадыр ажылды чедиишкинниг чорудар. Кызылдың «Өннүк» магазининде баш бурунгаар чагыг хүлээп алыр 4 пунктуну ажыткан. Ниитилел-политиктиг литература талазы-биле Политиктиг чырыдыышкын бажыңында, Министрлер Чөвүлелинде, СЭКП обкомунда тускай пунктуларны тургускан. Көдээ ажыл-агый литературазының талазы-биле ындыг пунктуларны Көдээ ажыл-агый министерствозунда, агрохимлабораторияда, үнүштер камгалалының станциязында тургускан.

Аныяк ажылчыннар ортузунда кижизидилге ажылынче сагыш салыышкын улуг. Дагдыныышкын ажылы коллективте эки. Профессияны шиңгээдип алырынга, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге ол ачы-дузалыг. Коллективте 11 дагдыныкчы бар. Аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын чорудуп шыдаар, арга-дуржулгалыг, эң эки ажылдакчылар дагдыныкчылар болгулаан. Чижээлээрге, кол бухгалтер А. И. Краснова, садыгжылар Н. Г. Мамедова, Л. В. Яшенко дээш өскелер-даа оларга хамааржыр. Аныяк ажылдакчылар биле дагдыныкчыларның аразында керээлерни чарган. Аныяк ажылдакчылардан бухгалтер В. А. Маслованы, товаровед Н. В. Люсованы, комплектовщик И. Тахтуеваны, садыгжы Т. П. Деряшинаны мактал-биле адап болур. Дагдыныкчылар чөвүлелин В. Г. Кирюшкина удуртуп турар.

Коллективтиң хөй-ниити амыдыралы солун, хөй талалыг. Байырлал хүннеринге тураскааткан кежээлерге күш-ажылдың хоочуннары пенсионерлерни база чалаар. Шак ындыг байырлалдыг байдалга бүдүрүлгениң мурнакчыларын, эки дагдыныкчыларны, спортчуларны шаңнап-мактап турар.

Пенсияже үдээрин байырлалдыг байдалга эрттирер. Ном садыынга хөй чылдарда ажылдаан хоочуннарны база демдеглеп турар.

Ажы-төл кижизидилгезинче база сагыш салып турары эки. Уруглар камгалалының делегей хүнүнде уругларның кылган чүүлдериниң делгелгезин организастап, тиилекчилерни тураскаалдыг белектер-биле шаңнаан. Өөредилге чылының төнчүзүнде школачылар-биле оларның ада-иелериниң ужуражылгазын эрттирген. Ударник болгаш кончуг эки өөредилгелиглерге белекчигештерни тывыскан. Школа дооскан уругларга болгаш өөредилге черлери дооскан ажылдакчыларга коллективтен байыр чедирер.

Коллективке масса-политиктиг ажылче кичээнгейни угландырган. Лекция, беседаларны чорудуп турар. Оон тематиказы янзы-бүрү. Кышкы үеде Тайга станциязынче, чайын Дус-Хөлче өг-бүлелери-биле кады үнүүшкүннерни чорудуп турар.

Ном магазиннеринде ажылдап турарларны бодунуң профессиязынга бердинген, аңаа хандыкшылдыг болуп, эки ажылдаарынче администрация болгаш профэвилел комитеди сагыш салган. Кол-ла чүве кижиниң ажылынга хамаарылгазында болур. Ном дээрге материалдыг үнелиг чүүл, ол — билиглерниң үндезини, ону чонга пропагандалап тарадып садары харысалгалыг херек дээрзин бо коллективтиң ажылдакчылары ханызы-биле билип турарлар.

Г. СТУДЕНКОВА,
Б. ДИРЧИН.

МОСКВА. Лужникиде В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Улуг спортчу ареназы. ССРЭ-ниң улустарының VIII Чайгы спартакиадазының программазын ёзугаар чиик атлетиканың спортсменнериниң маргылдаазы.

ЧУРУКТА: Спартакиаданың бедиин халыыр талазы-биле маргылдаазынга киришкеш, 235 сантиметрни ажа халааш, чемпион болган Валерий Середа (Ленинград). Ол чаа рекорд боопп турар.

УН ДА-СИН биле Я. ХАЛИЛОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Улусчу чогаадылга фестивалы

БАШТАЙГЫ КӨРҮЛДЕДЕН

Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлге, албан организация, өөредилге черлериниң коллективтери ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга болгаш Совет Тываның 40 чыл оюнга тураскааткан улусчу чогаадылга фестивалының бирги ээлчээнге идепкейлиг киришкен.

Улусчу чогаадылга фестивалы чаа-чаа уран чүүл коллективтерин немей тургузарынга, уран чүүлге салым-чаяанныг аныяктарны илередип тыварынга улуг идигни берген. Фестивальдың бирги ээлчээниң үезинде бот-тывынгыр артистерниң идепкейлиг чоруу дыка өскен болгаш оларның көргүскен номерлериниң хөй кезииниң идейлиг утка-шынары бедик болгаш тус-тус организациялардан «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының уран чүүл коллективи фестивальдың бирги ээлчээнге идепкейлиг киришкен. Фестивальдың бирги ээлчээниң үезинде баштай-ла арыглал фабриказының цехтериниң аразынга көрүлдени организастаан. Оон түңнели-биле ниити фабриканың уран чүүл коллективин тургускан болгаш ол коллектив хоорай көрүлдезинге чедиишкинниг киришкен. Арыглал фабриказы көрүлдеге 100 ажыг аныяк ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны хаара туткан.

Комбинаттың энергоцехи (партия организациязының секретары В. Марчук), район эмнелгезиниң коллективи (улуг эмчизи Л. Саая), «Золотой ключик», «Светлячок» уруглар садтары (эргелекчилери Т. Багдасарян, К. Тараканова) улусчу чогаадылга фестивалының бирги ээлчээнге база идепкейлиг киришкен. Ажылдап турар кижилерниң саны эвээш-даа болза, комбинаттың эмнелге пунктузунуң найыралдыг коллективи база солун программалыг концертти көргүскен. Бо коллективтиң ниити аарыглар эмчизи, район эмнелгезиниң партия организациязының секретары С. Серен-Чимит уран чүүл бөлгүмүн тургузар дээш хөй организастыг ажылдарны кылган. Эмнелге пунктузунуң танцы бөлүү кавказ улустуң танцызын концерт программазынга киргени солун болган. Бо танцыны тургузарынга Культура ордузунуң танцы башкызы О. Седей улуг дузаны чедирген.

Улусчу чогаадылганың уран чүүл фестивалы салым-чаяанныг аныяктарны илередип тыварынга, бот-тывынгыр артистерниң профессионал мергежилин бедидеринге улуг идигни берген. Хоорайның уран чүүл коллективтеринде ыраажылар харылзаа ажылдакчызы Маадыр-оол Чыпсыңмаа, инженер Аркадий Пономаренко, энергоцехтиң мастери Алексей Махонин, фабриканың ажылчыны Анатолий Монгуш дээн ышкаш бедик мергежилдиг бот-тывынгыр артистер бисте хөй апарган.

Уран чүүл көрүлдези чүгле салым-чаяанныг бот-тывынгыр артистерни илерединден аңгыда, Культура ордузунуң чон-биле харылзаазын улам быжыглаарынга база дузалаан. Фестивальдың үезинде Культура ордузунуң ажылдакчылары, культура-массалыг ажылдар секторунуң эргелекчизи А. Ооржак, үрер хөгжүм оркестриниң удуртукчузу В. Норенко, шии бөлгүмүнүң удуртукчулары Р. Сат, Т. Титова уран чүүл бөлгүмнеринге хөй талалыг практиктиг дузаны чедирген.

Улусчу чогаадылганың уран чүүл көрүлдези бистиң чедир кылбайн турар ажылдарывысты, уран чүүлдүң хөгжүлдезинге чедир кичээнгей салбайн турар коллективтерни илередиринге база дузалыг болган. Хоорайның тудуг организациялары фестивальдың бирги ээлчээнге кончуг кошкак киришкен. Бо шүгүмчүлел бир-ле дугаарында «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинге, үлетпүр бүдүрүлге комбинадынга, тудуг септелге участогунга, хоорайның автобүдүрүлгезинге хамааржыр. Ук коллективтерниң партия, профэвилел, комсомол организациялары уран чүүлдү хөгжүдеринге чедир кичээнгей салбайн турарындан бо ажыл эреңгей байдалче шилчээн. Кижилерниң санының-даа, материал-техниктиг баазазының-даа талазы-биле алырга бо коллективтерниң кайызынга-даа багай эвес уран чүүл бөлгүмнерин тургузуп болур аргазы бар. Маңаа чүгле администрацияның, хөй-ниити организацияларының эгелекчи чоруу, бот-идепкейи негеттинер.

Амгы үеде улусчу чогаадылганың уран чүүл көрүлдезиниң ийиги ээлчээ чорупп турар болгай. Маңаа хамаарыштыр бистиң сорулгавыс чүл дээрге, көрүлдеге чонну калбаа-биле хаара тудары, хоорайның уран чүүл коллективтериниң ажылын улам экижидеринче фестивальдың бар аргаларын долузу-биле ажыглаары болур.

А. САЛЧАК,
Ак-Довурактың Культура ордузунуң директору.

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА

Өвүрде Чаа-Суур ортумак школазының ажылчыннары болгаш башкылары чаа өөредилге чылынга уткуштур школаның септелгезин бүгү бар арга-курлавырларны ажыглап тургаш, августуң 15-ке чедир бүрүн доозарын хүлээнген.

Амгы үеде школаның бүгү класстарын, коридорун болгаш интернатты чугайлааш, чартыын будуп дооскан. Школага олаар ыяш бүрүн белеткеттинген, 300 тонна хөмүрнүң 100 тонназы дүжүртүнген.

Школа септелгезинде мурнакчы башкылар Владимир Шарый-оол, Зоя Тумат-оол, техниктиг ажылчыннар Суваң-кыс Донгак, Нина Натпит-оол, Валентина Ондур-оол олар кызымак ажылдап турарлар. Септелгеде школачылар ыяштар суггарарынга, кудук арыглап аштаарынга идепкейлиг киришкеннер.

К. ДОНГАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 1-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00— «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 —«Аас-кежиктиг чурттанар». Документалдыг телефильм. 9.25 — «Мен—бөгүн болгаш даарта». Белгород областа Майский суурнуң школачыларының дугайында. 10.10 —«Угбазы». Уран-чечен фильм. 11.45 — Медээлер. 11.50—14.55 — Чапсар. 14.55—Телемедээлер. 15.10 —«Канада». Кинодопчулал. 15.45 — Орус дыл. 16.15 —ТТ-ниң болгаш БР-ниң Уругларның улуг хорунуң концерти. 17.00 —«Бурунди Республикалап». 17.15—«Дээрге, черге болгаш далайларга». 17.45 — «Аныяктар адрестери». 18.45— Бөгүн делегейде. 19.00 —«Бичии Рыжик». Мультфильм. 19.20 —««Үгу хүндүс кестүп келген». Уран-чечен фильм (Италия). 21.00 —«Үе». 21.30 —Вена оперетазының артистериниң концерти. 22.45 —Бөгүн делегейде. 22.50—23.30 —«Шикотанның будуктары». «Виталий Горяевтиң карандаштары». «Центрнаучфильм» студиязының эртем-тайылбырлыг фильмнери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 —«Өнчүлүг куда». Уран-чечен фильм. 10.05—Бойдус дугайында эртем. Чагааларга харыылар. 10.35 — Хөглүг старттар. 11.20 —Э. Межелайтистиң шүлүк чогаалдары. 11.50 — «Хөл шыдыраа школазы. 12.20—Англи дыл. 12.50 — Уругларга фильм «Тайна горного подземелья». 14.05 — С. Рахманинов. «Симфониктиг танцылар». 14.45 — «Августуң элээн каш хүннери». Москваның дээди өөредилге черлеринге кирер дээннерниң дугайында. 15.25 — Телемедээлер. 15.30 — 18.00 — Чапсар. 18.15 — «Дилээшкин». Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.25—«Полесьениң делгемнери». Телефильм. 18.50 — «Лаваның төвү». Информация-публицистиг программа: Телемедээлер; Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнү; «Күш-ажылчы чай». Өөредилге-бүдүрүлге бригадаларының ажылының дугайында. 19.20— Киножурнал. 19.30 — «Челээш». «Чаа сорулгаларның деңнелинче». ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары О. Х. Хопуяның чугаазы. 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Чаан оолдарының ужуралдары». Мультфильм. (ЧССР). 12.15—С. Прокофьевтиң «Ромео биле Джульетта» балединге бижиттинген музыкадан үзүндүлер. 21.00—«Үе». 21.30—00.05— «Причал». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

АГААР

Агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, республикага бүргеп аязыр. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр, күштели бергенде 17 метр чедер. Дүне агаарның температуразы 10—13, чамдык черлерге 1—6 градус чылыг болур. Хүндүс 24—29 градус чылыыр. Хүнүнүң ийиги чартыында диңмирээр, биче чаъстаар.

Автоорукtарга кестүрү эки.

Кызылга бүргеп, аязыр. Хүнүнүң ийиги чартыында биче чаъстаар, диңмирээр. Дүне агаарның температуразы 11—13, хүндүс 26—28 градус чылыыр.

Улуг-Хемниң суунуң дениизи хевээр.

Кино

ИЮЛЬ 1-ДЕ

НАЙЫРАЛ»: «Василий Буслаев» 9.30, «Комиссар полиции и малыш» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киносборник» 9.30, «На графских развалинах» 11.00, 12.30, «Казачья застава» 15.30, 17.20, 19.10, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Он начинает сердиться» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кавказская пленница» 11.00, 13.00, 15.00, 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Опасный эксперимент» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Старик Хоттабыч» 11.00, «Нури» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Кызылда күрүнениң педагогика институдунга даараазында өөредилге черлериниң бирги курстарынга үндезин националдың кижилерин конкурстан дашкаар хүлээп алырының шылгалдаларын июль 11-ден эгелеп чорударын чарлап турар.

I. МОСКВА ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

1. **МКУ** (математика, физика).
2. **Москваның Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязы** (үнүштер камгалаары; көдээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш ону организастаары; көдээ ажыл-агыйның бухгалтер учёду).
3. **Москваның ветеринария академиязы** (зоотехния, ветеринария).
4. **Москваның эът болгаш сүт үлетпүрүнүң технологтуг институду** (аъш-чем бүдүрүлгелериниң машиналары болгаш аппараттары; соодукчу болгаш компрессор машиналары база дериглелери; эъттиң болгаш эът продуктуларының технологиязы; сүттүң болгаш сүт продуктуларының технологиязы).
5. **Москваның 2-ги медицина институду** (эмнелге херээ).
6. **Москваның технологтуг институду** (радиотехника; дааразн кылыглар технологиязы).
7. **Москваның аъш-чем үлетпүрүнүң технологтуг институду** (химия-технологтуг ажылдарны автоматчыдары болгаш комплекстиг механизастаары: хлеб быжырарының, макарон болгаш кондитер бүдүрүлгелериниң технологиязы; ажыдылга белеткел бүдүрүлгелериниң технологиязы).
8. **Москваның уран-чурулга-үлетпүрүнүң дээди училищези** (монументалдыг шимелде уран чүүлү).

II. ЛЕНИНГРАД ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

1. **Ленинград университеди** (орус дыл болгаш литература; политиктиг экономия, биология; журналистика).
2. **Ленинградтың политехниктиг институду** (үлетпүр бүдүрүлгелерниң, хоорайларның болгаш көдээ ажыл-агыйның электри хандырылгазы).
3. **Ленинградтың уран-чурулга-үлетпүрнүң дээди училищези** (монументалдыг шимелде уран чүүлү).

III. АҢГЫ-АҢГЫ ХООРАЙЛАРНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

1. **Алтайның көдээ ажыл-агый институду** (зоотехния; көдээ ажыл-агыйны механизастаары).
2. **Алтайның политехниктиг институду** (бүдүрүлгелерниң, хоорайларның болгаш көдээ ажыл-агыйның электри хандырылгазы; көдээ ажыл-агый машиналары; көдээ ажыл-агый тудуглары).
3. **Алтайның медицина институду** (эмнелге херээ; фармация).
4. **Чөөн-Сибирьниң технологтуг институду** (аъш-чем бүдүрүлгезиниң машиналары болгаш аппараттары; эъттиң болгаш эът продуктуларының технологиязы).
5. **Иркутск университеди** (правоведение; төөгү; география).
6. **Иркутскиниң улус ажыл-агыйының институду** (Саң-хөө болгаш кредит-чээли).
7. **Иркутскиниң көдээ ажыл-агый институду** (көдээ ажыл-агыйны механизастаары; көдээ ажыл-агыйны электрижидери).
8. **Иркутскиниң медицина институду** (эмнелге херээ, санитария; стоматология).
9. **Ивановонуң пөс-таавы институду** (даараан кылыгларның технологиязы; даараар кылыгларны бызары).
10. **Иркутскиниң даштыкы дылдарның педагогика институду** (даштыкы дыл).
11. **Кемеровонуң университеди** (правоведение, орус дыл болгаш литература).
12. **Красноярскиниң университеди** (правоведение).
13. **Кемеровонуң медицина институду** (эмнелге херээ; санитария; стоматология).
14. **Красноярскиниң медицина институду** (эмнелге херээ; педиатрия).
15. **Новосибирскиниң харылзааның электротехниктиг институду** (автоматтыг электри харылзаазы; радиохарылзаа болгаш радиодамчыдылгазы; хөй шугумнуг электри харылзаа).
16. **Новосибирскиниң көдээ ажыл-агый институду** (үнүштер камгалаары).
17. **Омскиниң көдээ ажыл-агый институду** (агрономия; зоотехния; көдээ ажыл-агыйның бухгалтер учёду).
18. **Омскиниң ветеринария институду** (ветеринария).
19. **Омскиниң амыдырал хандырылганың технологтуг институду** (даараан кылыгларның технологиязы; пөс-таавы болгаш чиик үлетпүрнүң кылыглары, уран-чурулга каасталгазы болгаш модельдээшкини).
20. **Сибирьниң технологтуг институду** (ыяш ажыл-агыйы).
21. **Свердловскиниң улус ажыл-агыйының институду** (аъш-чем бараанның товароведениези болгаш оларны садарын организастаары; үлетпүр бараанның товароведениези болгаш оларны садарын организастаары; бухгалтер учёду).
22. **Томскиниң университеди** (правоведение; химия).
23. **Томскиниң эргелел-башкарылганың автоматтыг системаларының болгаш радиоэлектрониканың институду** (электронныг херекселдер; үлетпүр электрониказы; радиотехника).
24. **Томскиниң медицина институду** (эмнелге херээ, педиатрия; фармация).
25. **Тюменьниң медицина институду** (эмнелге херээ).
26. **Уралдың политехниктиг институду** (тудуг материалдарының кылыгларының болгаш кезектериниң бүдүрүлгелериниң механиктиг дериг-херекселдери; керамиканың болгаш отка өрттенмес чүүлдерниң химиктиг технологиязы).
27. **Харьковтуң Ф. Э. Дзержинский аттыг Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениниң юридиктиг институду.**

IV. КҮРҮНЕНИҢ ДОЛУ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНДА ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

1. **Алтайның политехниктиг институду** (көдээ ажыл-агый машиналары; автомобильдер болгаш тракторлар; тарааны кадагалаары болгаш болбаазырадырының технологиязы).
2. **Омскиниң политехниктиг институду** (полиграфия-парлалга машиналары; полиграфия бүдүрүлгезиниң технологиязы; информация-хемчээшкин техниказы).
3. **Омскиниң амыдырал хандырылганың технологтуг институду** (даараан кылыглар технологиязы; пөс-таавы болгаш чиик үлетпүрнүң уран-чурулга шимелдези болгаш модельдээшкини; амыдырал хандырылгазының экономиказы болгаш ону организастаары; бухгалтер учёду).
4. **Кемеровонуң аъш-чем үлетпүрүнүң технологтуг институду** (сүттүң болгаш сүт продуктуларының технологиязы; ниитиниң чемненилгезиниң технологиязы болгаш ону организастаары; эъттиң болгаш эът продуктуларының технологиязы).

• • •

Хүлээп алырын дилээниниң дугайында билдиришкинни Кызылдың күрүнениң педагогика институдунуң ректорунуң адынга (чаңгыс аай майык ёзугаар) 1983 чылдың июнь 30-ден июль 8-ке чедир киирер.

Билдиришкинге капсырлаштырар документилер болза:
1. Ортумак билиг дугайында документ (боду-биле).
2. № 286 майыктың эмчи шынзылгазы.
3. Бөрт чок тырттырган 3х4 см. хемчээлдиг 8 фото-чурук.
4. Школа директорунуң, класс удуртукчузунуң болгаш школаның хөй-ниити организацияларының төлээлекчилериниң ат салганы характеристика (практиктиг ажыл стажы чок кижилерге).
5. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы (ажылдап турарлар).
6. Өг-бүлезиниң байдалының дугайында шынзылга (күрүнениң долу хандырылгазын алыр дээди өөредилге черлеринге кирерлерден).

Бүдүрүлге стажы-биле институтка кирип турар кижилер соолгу ажылдаан чериндеп, бүдүрүлге чериниң, а ол ышкаш партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының удуртукчуларының ат салганы характеристиканы дужаар ужурлуг. Дээди өөредилге черлеринге кирип турар кижилерниң характеристиказынга ылап-ла үш удуртукчу кижи ат салыр болгаш таңма-биле шынзыткан турар ужурлуг.

Паспортту болгаш шериг биледин (азы киир бижээн херечилелди) абитуриент институтка келгеш, боду көргүзер. Бир эвес үстүнде айыттынган документилерниң чүгле чаңгызы-даа чок болур болза, институтка кирер дээн кижиниң билдиришкинин комиссия хүлээп албас.

ИНСТИТУТТУҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда № 34 бажың, № 114 өрээл.

ТЫВА АССР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУ

Бурят болгаш Алтай көдээ ажыл-агый институттарының агрономия, ветеринария, зоотехния, көдээ ажыл-агыйны механизастаарының, көдээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш организастаарының, көдээ ажыл-агыйның бухгалтер учёдунуң мергежилдеринге өөренир студентилер хүлээп алырын чарлап турар.

Бурят көдээ ажыл-агый институдунга киреринин шылгалдалары бо чылдың июль 15-те Кызыл хоорайга болур. Документилерин июльдуң 14-ке чедир Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кадрлар килдизинде хүлээп ап турар. АДРЕС: **Кызыл хоорайның. Ленин кудумчузунуң 30 дугаарлыг бажың, телефоннар №№ 2-41-44, 2-22-50.**

Бо көдээ ажыл-агый институттарында июль 1-ден августуң 1-ге чедир белеткел курстары ажылдаар болгаш оларны доосканнар кирериниң шылгалдаларын туткаш, институттарга өөренип кирер эргелиг. Ажыл-агыйларның стипендиаттарын бирги ээлчегде хүлээп алыр.

ТЫВА АССР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУ

Иволганың гидромелиорация техникумунга (Бурят АССР-де) өөренирип күзээн кижилерниң документилерин моол аданда мергежилдерге хүлээп ап турар: **Техник-гидротехник, техник-электромеханик болгаш техник-электрик.** Ол мергежилдерге өөренири-биле 8 болгаш 10 класстарны доосканнарны хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы ол-ла дараалашкаа-биле 3 чыл 10 ай болгаш 2 чыл 8 ай.

Кирериниң шылгалдаларын Кызыл хоорайга июль 15-тен эгелеп хүлээп алыр.

Документилерни чорудар адрези: Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу, № 30, Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, телефоннар №№ 2-41-44, 2-22-50.

МИНУСИНСКИНИҢ БУХГАЛТЕРЛЕР БЕЛЕТКЭЭР ШКОЛАЗЫ

1983—1984 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур. Школа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бухгалтерлерин белеткеп турар. Школага сургуулдарны кирериниң шылгалдазы чокка хүлээп алыр. Өөрениринин хуусаазы — 8-10 ай. Өөредилге сентябрьның 1-де болгаш 15-те эгелээр. Оон соонда бөлүктерни четчелээп үезинде биле өөредилге эгелээр.

ШКОЛАНЫҢ АДРЕЗИ: Минусинск хоорай, Ленин кудумчузунда № 109 бажың, телефон № 2-06-08.

Редакцияның адрези:

667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-31, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-71, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-22-60, культура килдизиниң 2-23-54 көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1056

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — 00634.